

**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ŞANLIURFA İLİ MERKEZ İLÇEDE SÜT SIĞIRCILIĞI
YETİŞTİRME SORUNLARININ TARIMSAL YAYIM
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ DENEMESİ**

Mahmut BOZKURT

TARIM EKONOMİSİ ANA BİLİM DALI

ŞANLIURFA

2005

Doç. Dr. Yaşar AKTAŞ danışmanlığında, Mahmut BOZKURT'un hazırladığı “Şanlıurfa İli Merkez İlçede Süt Sığırcılığı Yetiştirme Sorunlarının Tarımsal Yayım Açısından Değerlendirilmesi Denemesi” konulu bu çalışma 19.09.2005 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Yaşar AKTAŞ

Üye: Yrd. Doç. Dr. Abdullah CAN

Üye: Yrd. Doç. Dr. Tamer IŞGIN

Bu Tezin Tarım Ekonomisi Anabilim Dalına Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım

Prof. Dr. İbrahim BOLAT
Enstitü Müdürü

Bu Çalışma HÜBAK Tarafından Desteklenmiştir.
Proje No:543

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat eserleri Kanundaki hükümlere tabidir.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
SİMGELER DİZİNİ	iv
ÇİZELGELER DİZİNİ	v
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Gerekçesi.....	1
1.2. Araştırmanın Kuramsal Temeli.....	2
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	6
2.1. Yabancı Ülkelerde Yapılmış Çalışmalar.....	6
2.2. Türkiye’de Yapılmış Çalışmalar.....	8
3. MATERYAL ve YÖNTEM.....	12
3.1. Materyal.....	12
3.1.1. Araştırma alanı hakkında genel bilgiler.....	12
3.1.1.1. Coğrafik yapı.....	13
3.1.1.2. İklim durumu.....	13
3.1.1.3. Toprak yapısı.....	14
3.1.1. 4. Su kaynakları durumu.....	14
3.1.1.5. Ulaşım durumu.....	15
3.1.1. 6. Nüfus ve yerleşim durumu.....	15
3.1.1.7. Ekin sel durum.....	16
3.1.1.8. Eğitim durumu.....	16
3.1.1.8.1. İlk ve orta öğretim.....	17
3.1.1.8.2. Yüksek öğretim.....	18
3.1.1. 9. Ekonomik durum.....	19
3.1.1. 9.1. Sanayi.....	19
3.1.1. 9.2. Tarım.....	21
3.2. Yöntem.....	24
4. ARAŞTIRMA BULGULARI ve TARTIŞMA.....	27
4.1. Üreticiler Dizgesi	27
4.1.1. Deneklerin kişisel özellikleri.....	27
4.1.2. Durum saptama.....	28
4.1.3. Hayvan sağlığı ve geleceğine ilişkin etkinlikler.....	30
4.1.4. Süt hayvanlarının beslenmesi ve yem sağlama durumu.....	33
4.1.5. Süt verimi ve ürünlerini pazarlama sorunu.....	35
4.1.6. Deneklerin iletişim ilişkileri.....	37
4.1.7. Tarımsal yayım ile ilişkiler.....	38
4.2. Örgüt Dizgesi	40
4.2.1. Uygulanan tarımsal yayım modeli.....	41
4.2.2. Yayım eylemi program planlaması.....	41
4.2.3. Amaçlar ve değerlendirilmesi.....	42
4.2.4. Çalışma yöntemi.....	47
4.2.5. Üreticiler ile ilişki.....	48
4.2.6. Öz değerlendirme.....	49
4.2.7. Hizmet içi eğitim.....	49
4.3. Tarım İl Müdürlüğü Teşkilat Yapısı.....	51
4.3.1. Yayım görevleri.....	53
4.3.2. İdari görevleri.....	54
5. SONUÇLAR ve ÖNERİLER.....	56
5.1. Sonuçlar.....	56
5.1.1. Üreticiler dizgesi.....	56
5.1.2. Örgüt dizgesi.....	58
5.2. Öneriler.....	59

	Sayfa No
5.2.1. Üreticiler dizgesi.....	59
5.2.1.1. Kişisel özellikler.....	59
5.2.1.2. Araştırma alanında süt sığırıcılığı durumu.....	59
5.2.1.3. Süt sığırıcılığının geleceğine ilişkin.....	59
5.2.1.4. Besleme ve yem durumu.....	60
5.2.1.5. Süt verimi ve pazarlama durumu.....	60
5.2.1.6. Tarımsal yayım örgütü ile ilişkiler.....	60
5.2.2. Örgüt dizgesi.....	60
5.2.2.1. Tarımsal yayım programı.....	61
5.2.2.2. Amaçlar ve değerlendirilmesi.....	61
5.2.2.3. Çalışma yöntemi.....	62
5.2.2.4. Öz değerlendirme.....	62
KAYNAKLAR.....	63
ÖZ GEÇMİŞ.....	66
EKLER.....	67
EK 1. Yaymanlarla yapılan anket soruları.....	67
EK 2. Üreticilerle yapılan anket soruları.....	70
EK 3. Tarım İl Müdürlüğü istatistiki veriler yoktur yazısı.....	75
ÖZET.....	76
SUMMARY.....	79

ÖZ

Yüksek Lisans Tezi

ŞANLIURFA İLİ MERKEZ İLÇEDE SÜT SIĞIRCILIĞI YETİŞTİRME SORUNLARININ TARIMSAL YAYIM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ DENEMESİ

Mahmut BOZKURT

Harran Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Yaşar AKTAŞ

Yıl : 2005, Sayfa : 80

Bu çalışma, hayvansal üretim potansiyeli düşük olan Şanlıurfa ilinde hayvan yetiştiriciliğinin durumunu belirlemek burada var olan sorunlara çözüm önerileri geliştirmek, Tarım İl Müdürlüğü Çiftçi Eğitim ve Yayım Şubesinin hayvancılıkla ilgili tarımsal yayım çalışmalarını çözümleyerek bu etkinliğin artırılması için çalışma yöntemi ve organizasyonu konusunda görüş ve öneriler geliştirmek için yapılmıştır. Araştırma yöntemi iki ayrı kümeyi kapsamaktadır. Şanlıurfa Tarım İl Müdürlüğü Çiftçi Eğitim ve Yayım Şubesinde(TİM ÇEYŞ) tarımsal yayım çalışmalarını yöneten ve yürüten elemanlar ile Şanlıurfa ili Merkez ilçeden seçilen örnek köylerdeki süt sığırcı üreticilerden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında, TİM ÇEYŞ’de çalışan yaymanların yapmış olduğu tarımsal çalışmaları ile gayeli örnekleme yöntemi ile seçilen Şanlıurfa ili Merkez İlçeye bağlı 25 köyde tüm süt sığırcı yetiştiricileri (toplam 98 denek) ile anket yapılmıştır. Yetiştirici ile yayman arasındaki ilişki ve yaymanın yayım hizmetini yürütmedeki başarısını saptamak amacıyla yapılan anketlerden elde edilen bulgular çizelge haline getirilmiş ve yapılan tartışma ve değerlendirmede yaymanın ve yetiştiricinin Tarımsal yayım çalışmalarındaki durumu değerlendirilmiş ve yayım çalışmalarının üreticiye yeterince verilememesinin nedenleri üzerinde durulmuştur.

ANAHTAR KELİMELER : Süt sığırcılığı, Üretim ve Tarımsal Yayım

ABSTRACT

MSc Thesis

**EVALUATION OF LIVESTOCK RAISING PROBLEMS IN TERMS OF AGRICULTURAL
EXTENSION SERVICES, ŞANLIURFA DISTRICT**

Mahmut BOZKURT

**Harran University
Graduate School of Natural and Applied sciences
Department of Agricultural Economics**

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Yaşar AKTAŞ

Year : 2005, Page: 80

With this study, it is aimed to determine the structure of livestock raising and provide solutions to the existing problems. Evaluating public extension service and providing comments along with solutions regarding livestock raising extension are among the objectives of this study. Data collected for this study consists of two different groups. One surveyed group is public extension officers. Another group is farmers involved in livestock production. Surveyed farmers are collected in two stages. In first stage, 25 villages are selected. In second stage, 98 farmers were interviewed face to face. To determine existing relationship between public extension officer and farmers along with success of extension officers, data are tabulated and analyzed. Based on data analysis, it is emphasized on reasons why extension services couldn't be deliberated as good as wanted.

KEY WORDS : Cow, Production and Agricultural Extension

TEŞEKKÜR

Bu araştırmayı hazırlarken bir an bile olsun yardımlarını esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Yaşar AKTAŞ' a başta olmak üzere Bölüm Başkanı Bahri KARLI'ya, Araştırma Görevlisi Fatma ÖCAL KARA'ya, Tarım İl Müdürlüğü (TİM) Çiftçi Eğitim ve Yayım (ÇEY) Şubesi Müdürü M. Ali KOÇKAYA' ya, Şanlıurfa İli Valiliği'ne bağlı İl Planlama Şubesi görevlileri ve T.C. Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Bölge Kalkınma İdaresi görevlilerine bana sabırla yardım ettikleri için burada onlara çok teşekkür ederim.

Tarım İl Müdürlüğü Çiftçi Eğitim Yayım Şubesi elemanlarına ve araştırma kapsamında yer alan Açıkyazı, Akçamescit, Akpınar, Bozköy, Büyükördek, Cemal, Dağeteği, Duruca, Gölpınar, İkiağz, Karahisar, Keçikıran, Kengerli, Kızlar, Konuklu, Köksören, Körkuyu, Mutluca, Payamlı, Seksenören, Tepeköy, Yarımsu, Yenice, Yıldızlı, Zeynep köylerinde bulunan ve büyük bir sabırla anket sorularını cevaplayan tarımsal üreticilere de teşekkür ederim.

Araştırmanın istatistiki dökümlerinin hazırlanmasında büyük yardımları olan, Özen KARAMAN, Yasemin YILMAZ ve Ahmet BOZKURT'a, bu dökümanların veri ortamına aktarılmasını sağlayan Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmeni Mehmet Ali BOZKURT'a, bilgisayar donanımı yardımında bulunan A. Hamit BOZKURT'a ve şu anda isimlerini saymayı unuttuğumuz araştırmaya doğrudan veya dolaylı katkısı bulunan her kese teşekkürlerimi sunarım.

Bu araştırmayı, hayata gözlerimi açtığım ilk günden bu güne değin hiçbir zaman benden yardım ve desteklerini esirgemeyen sevgili annem Ayşe BOZKURT ve babam Mehmet BOZKURT'a ve ayrıca canımdan çok sevdiğim kardeşim Seda Nur BOZKURT'a adanmıştır.

SİMGELER DİZİNİ

APK:	Araştırma Planlama Koordinasyon
BKZ:	Bakınız
ÇEY:	Çiftçi Eğitim ve Yayım
ÇEYŞ:	Çiftçi Eğitim ve Yayım Şubesi
DE:	Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT:	Devlet Planlama Teşkilatı
GAP:	Güneydoğu Anadolu Projesi
KKGM:	Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü
MD:	Müdür
ŞB:	Şube
TADGEM:	Tarımsal Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
TEDGEM:	Teşkilatlandırma ve Destekleme genel müdürlüğü
TİM:	Tarım İl Müdürlüğü
TÜDGEM:	Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
TYDB:	Tarımsal Yayım Daire Başkanlığı

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa No
Çizelge 3.1. Şanlıurfa ilinde okul, öğretmen, öğrenci ve derslik sayıları (2004).....	17
Çizelge 3.2. Şanlıurfa ilinde yatılı ilköğretim bölge okulları (2004).....	17
Çizelge 3.3. Şanlıurfa ilinde okullaşma oranları (2004).....	18
Çizelge 3.4. Şanlıurfa ilinde 2000 yılı nüfus sayımı okuryazarlık oranı (%) (2004).....	18
Çizelge 3.5. Harran üniversitesine bağlı fakülte, yüksekokul ve enstitüler (2004).....	19
Çizelge 3.6. Şanlıurfa ilindeki sanayi tesisleri (2004).....	20
Çizelge 3.7. Şanlıurfa ili ve merkez ilçenin arazi varlığı (2004).....	21
Çizelge 3.8. İl sulamalarının yıllara göre gelişimi.....	22
Çizelge 3.9. Şanlıurfa ili tarımsal işletme sayısı ve büyüklük durumu(2002).....	22
Çizelge 3.10. Bitkisel ürünler (2002).....	23
Çizelge 3.11. Şanlıurfa ilinde önemli düzeyde bulunan meyve ağaçları ve üretim durumu.....	23
Çizelge 3.12. Şanlıurfa ili hayvan varlığı.....	24
Çizelge 4.1. Deneklerin yaşı.....	27
Çizelge 4.2. Deneklerin çocuk sayısı durumu.....	28
Çizelge 4.3. Süt sığırcılığı.....	28
Çizelge 4.4. Süt sığırcılığı yapma nedeni.....	29
Çizelge 4.5. Süt sığırcılığına başlama süresi.....	29
Çizelge 4.6. Büyükbaş ve küçükbaş hayvanları birlikte yetiştirme.....	29
Çizelge 4.7. Hayvanların temin edildiği yer.....	30
Çizelge 4.8. Hayvanların soy kütüklerini tutma.....	30
Çizelge 4.9. Deneklerin hayvanlarını sigortalama durumu.....	31
Çizelge 4.10. Aşı uygulaması durumu.....	31
Çizelge 4.11. Deneklerin veteriner hekim bulundurma durumu.....	31
Çizelge 4.12. Hayvanlar hastalandığında ilk başvuru durumu.....	32
Çizelge 4.13. Hayvanların aşırılması.....	32
Çizelge 4.14. Mera alanının bulunması.....	33
Çizelge 4.15. Hayvanların yemlenmesi durumu.....	33
Çizelge 4.16. Kaba yemin temin edildiği yerler.....	34
Çizelge 4.17. Barınak durumu.....	34
Çizelge 4.18. Yıllık süt verimleri durumu (Kg/Yıl).....	35
Çizelge 4.19. Sütün işlenerek mi yoksa işlenmeden mi pazarlanması durumu.....	35
Çizelge 4.20. Süt ve süt ürünlerinin pazarlanma yerleri.....	36
Çizelge 4.21. Süt ve süt ürünlerinin pazarlanmasında sorun.....	36
Çizelge 4.22. Deneklerin başka köy ve şehir merkezindeki üreticileri ziyaret yolu ile iletişim kurma durumları.....	37
Çizelge 4.23. Deneklerin televizyondan yararlanma durumları.....	37
Çizelge 4.24. Gazete okuyor musunuz?.....	37
Çizelge 4.25. Gazete okuma sıklığı.....	38
Çizelge 4.26. Deneklerin köylerinde ÇEY yaymanları ile görüşme durumu.....	38
Çizelge 4.27. Deneklerin köylerinde TİM Hayvan Sağlığı Şubesi elemanları ile görüşme sayısı.....	39
Çizelge 4.28. Deneklerin şehir merkezinde TİM ÇEY elemanları ile görüşme sayısı.....	39
Çizelge 4.29. Deneklerin şehir merkezinde TİM Hayvan Sağlığı elemanları ile görüşme sayısı.....	40
Çizelge 4.30. Süt sığırcılığı ile ilgili toplantılara katılım.....	40
Çizelge 4.31. Şanlıurfa ÇEY Şubesi olarak hangi tarımsal yayım sistemini uygulamaktasınız?.....	41
Çizelge 4.32. Kurumunuzda süt sığırcılığı ile ilgili tarımsal yayım programı yapılıyor mu?.....	41
Çizelge 4.33. Siz kendiniz süt sığırcılığı ile ilgili hiç proje hazırladınız mı?.....	42
Çizelge 4.34. Tarımsal yayım çalışmalarınızda kendinizce belirlediğiniz amaçlar var mı?.....	43
Çizelge 4.35. Bu amaçlara ulaşılma derecesinin bir değerlendirmesini yapar mısınız?.....	43
Çizelge 4.36. Sizce amaç değerlendirme nasıl yapılmalı?.....	43
Çizelge 4.37. Bu yıl için süt sığırcılığı alanında belirlediğiniz hedefler var mı?.....	44
Çizelge 4.38. Üreticilerle olan ilişkilerinizde nasıl bir yol izliyorsunuz?.....	47
Çizelge 4.39. Tarımsal üretici ile iyi bir ilişki geliştirebilmek ve daha etkili bir tarımsal yayım hizmeti sunabilmek için nasıl bir yöntem izliyorsunuz?.....	47

	Sayfa No
Çizelge 4.40. Tarımsal yayım çalışmanızda en çok hangi zorluklarla karşılaşıyorsunuz?.....	48
Çizelge 4.41. Hayvancılıkla ilgili alanlardan gelen sorunlar daha çok hayvancılığın hangi kolu ile ilgilidir?.....	48
Çizelge 4.42. Süt sığırcılığı alanında kendinizi yayman olarak kendinizi yeterli buluyor musunuz?.....	49
Çizelge 4.43. Sizce iyi bir yayman hangi bilgi ve deneyime sahip olmalı?.....	49
Çizelge 4.44. Kurumumuz tarafından yapılan hizmet içi eğitime katıldınız mı?.....	50
Çizelge 4.45. Katıldığınız bu hizmet içi eğitimin süresi ne kadardı?.....	50
Çizelge 4.46. Süt sığırcılığı ile ilgili HİE'ye gereksiniminiz var mı?.....	50
Çizelge 4.47. Sizce HİE ne kadar sıklıkla yapılmalı?.....	51
Çizelge 4.48. Şu ana kadarki katıldığınız HİE'lerin tarımsal yayım çalışmalarınızda size katkısı oldu mu?.....	51

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa No
Şekil 1.1. Dizgeler arası tarımsal yayım modeli.....	5
Çizelge 4.1. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın merkezi teşkilat yapısı.....	52
Çizelge 4.2. Tarım ve Köyişleri Bakanlığının taşra teşkilat yapısı	53

1. GİRİŞ

Şanlıurfa İli gerek coğrafi yapısı, gerekse GAP'ın içinde önemli bir yere sahip olması nedeni ile tarımda önemli iller arasında bulunmaktadır. İlde yaşayan kırsal kesimin yaşam düzeyini yükseltmek için tarımdan ve üretim kaynaklarından en iyi şekilde yararlanılması gerekir. Bu yararlanma ancak tarım alanında oluşturulan tarımsal politikaların üreticiye ulaştırılması ve bu politikalara üreticinin katılımını sağlama ile mümkündür.

Türkiye'de bu güne kadar tarımsal yayımın önemi anlaşılamamıştır. Bunun sebepleri içerisinde gerek tarım alanında yeterli politikaların üretilmemesi, gerekse yaymanın üzerine düşen hassasiyetini göstermemesi sayılabilmektedir. Şanlıurfa'da üretici sorunlarının çözümlenmesi için Şanlıurfa Tarım İl Müdürlüğü Çiftçi Eğitim ve Yayım Şubesinde (TİM ÇEYŞ) çalışan yaymanın etkili olması ve tarımsal üreticilere yol gösterici olması gerekir. Bu durum ancak etkili bir tarımsal yayım örgütünün olması ile mümkündür.

Bu çalışmada Şanlıurfa İli süt sığırcılığının mevcut durumu, sorunları ve TİM ÇEYŞ'nin bu konu ile ilgili faaliyetlerine değinilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma sözü konu edilen kurumun süt sığırcılığı sektörü ile ilgili çalışmalarını ortaya koymak için yapılmıştır. Araştırma kapsamında TİM ÇEYŞ'de görev yapan tarımsal yayım elemanlarıyla ve gayeli örnekleme metodu ile tespit edilen Şanlıurfa İli merkez ilçeye bağlı 25 köydeki süt sığırcı üreticileri ile yüz yüze anket çalışması yapılmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Gerekçesi

Dünyaca sayılı görkemli bir proje olan GAP'ın merkezi konumunda yer alan Şanlıurfa İlinde hayvansal üretim potansiyelinin düşük olması bu konunun araştırılmasının en önemli nedeni olarak sayılabilir. Bu alanda verim ve üretimin artırılması ancak işletme içerisinde yeni tekniklerin kullanılması ile gerçekleşebilir. İşletme içerisine teknolojinin girmesi ve tam anlamıyla kullanılması ancak üretici

dizgesi ile örgüt dizgesi arasında kurulacak sağlam iletişim ile sağlanabilir. Bu alanda gerçekleştirilebilecek verim ve üretim artışı, kırsal alanda yaşayan halkın sosyo-ekonomik düzeyinin yükseltilmesine de katkı yapabilir.

Tarımın iki ana sektöründen biri olan bitkisel üretimin doğa koşullarına bağlı oluşu sebebiyle üretim kesiklidir. Buna karşılık, hayvansal üretim iklim koşullarından büyük oranda bağımsızdır ve buna eş değer olarak gelir de süreklidir. Bu amaçla GAP'ın merkezi olan Şanlıurfa İli'nden başlayarak bütün GAP kapsamında yer alan diğer tüm illerde hayvancılık sektörünün geliştirilmesinin önemine vurgu yapılmak istenmiştir.

Araştırmanın odak noktasını yukarıda tanımlanan konular açısından Şanlıurfa ili Tarım İl Müdürlüğü Çiftçi Eğitim ve Yayım (ÇEY) şubesinin yapmış olduğu yayım çalışmaları oluşturmaktadır. Çünkü; ancak tarımsal yayım çalışmaları ile tarımsal üretici bilinçlendirilebilecek böylelikle gerek üretimde, gerekse verimde bir artış sağlanabilecektir. Tarımsal yayım çalışması ile hayvan yetiştiriciliğindeki yanlışları düzeltilebilme ve eksiklikleri giderilebilme olanağı yakalanabilir. Şimdiye kadar uygulanan geleneksel yetiştirme yöntemleri yerine modern yetiştirme yöntemleri kullanılabilir, verimi düşük yerli hayvan ırkları yerine, iyileştirilmiş verimi yüksek ve bölgeye adapte olabilen hayvan ırkları yetiştirilmeye başlanabilecektir.

Araştırmanın amaçları;

√ Yaymanın, hayvan yetiştiricileri ile olan ilişkilerinin tarımsal yayım sürecindeki yeri ve önemini ortaya koymak,

√ Hayvan yetiştiriciliğinin ve üretiminin durumunu belirleyerek burada varolan sorunlara çözüm önerileri geliştirebilmek,

√ Tarım İl Müdürlüğü Çiftçi Eğitim ve Yayım şubesinin hayvancılıkla ilgili tarımsal yayım çalışmaları çözümlenerek bu etkinliğin artırılması için çalışma yöntemi ve organizasyonu konusunda görüş ve öneriler oluşturabilmektir.

1.2. Araştırmanın Kuramsal Temeli

Gelişmenin ana temelini, teknolojiyi tam anlamıyla kullanmak ve bütün yenilikleri izlemek oluşturur. Fakat bu tarımsal üretici bazında ele alındığında bu

büyük bir çıkmaza dönüşür. Çünkü; her tarımsal üretici imkanların yetersizliği sebebi ile tüm teknolojik yeniliklerden haberdar olamaz ve izleyemez. Bu noktada, Tarımsal Yayım devreye girer. Tarımsal üreticilerin tüm teknolojik yeniliklerden haberdar olmalarını sağlarlar. Bu onların görevlerinden sadece bir tanesi, bunun yanında üreticilerin mevcut sorunları için bir çözüm bulmaya çalışmak, tarımsal üretim etkinliğini ve gelirini yükseltmek ve yaşam koşullarını iyileştirmek, kırsal alanda yaşayan halkın eğitsel süreçte gelişimini takip etmek diğer görevleri arasında sayılabilir.

Tarımsal Yayımı daha iyi açıklamak için bu konunun uzmanları tarafından yapılan bazı tanımlara yer vermek istiyorum.

Taluğ ve Tatlıdil (1993)'e, göre Tarımsal Yayım: “ Kullanılan tarım teknolojisinin yenileştirilmesi tarımsal üretim etkinliğinin ve gelirinin yükseltilmesi ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi, kırsal halka bir eğitsel süreç içinde yardımcı olan hizmet yada sistemdir.”

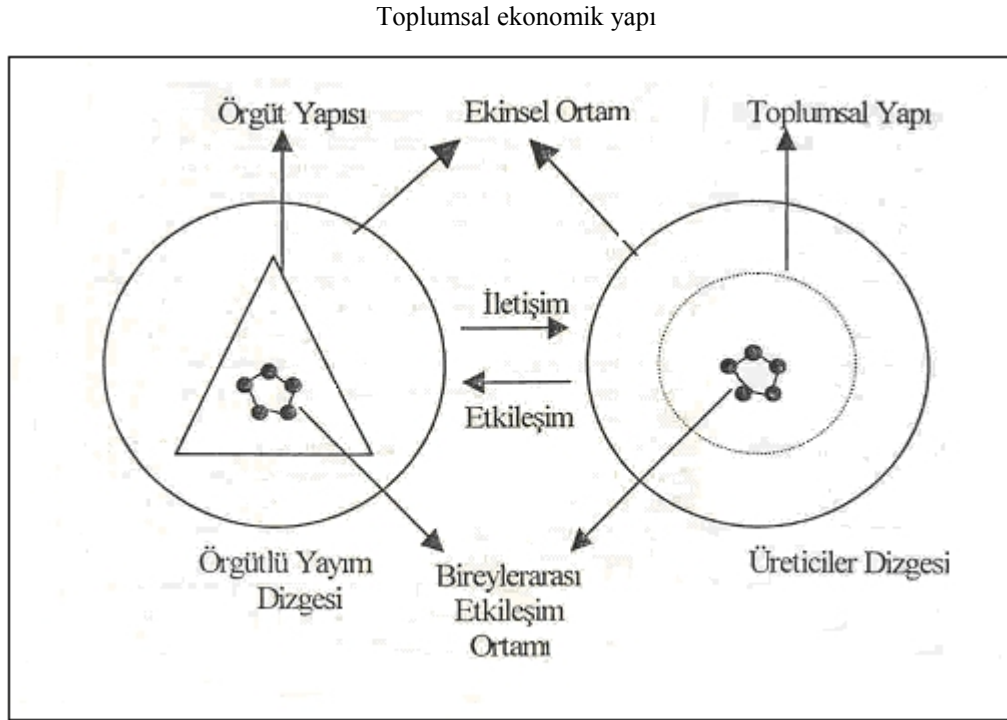
Özçatalbaş ve Gürgen (1998), ise Tarımsal Yayım'ı: “Çiftçilerle araştırma kurumları arasında bilgi alış-veriş bağının kurulması ve bunun sonucu karşılıklı etkileşimin gerçekleştirilmesi faaliyetlerinin tümü” olarak ifade etmektedirler.

Yukarıdaki tanımlar, Tarımsal Yayım'ı açıklamakla birlikte en geniş ve en kapsamlı tanım Aktaş (2002) tarafından yapılmaktadır : “ İnsan kaynağının geliştirilmesi de Tarımsal Yayım sürecine katılımı ile bağlantılıdır. Bu katılım parasal katılımı da içermelidir. Yalnızca sorunun çözümünü öngörmek, insan kaynağını geliştirmeyi yani onu yeterli duruma getirmeyi ve karar sürecine katılımı dışlayabilir. Çünkü sorunu çözecek olan insandır. Çözümde öncelikle o insanın esenliğine katkıda bulunmalıdır. Ancak insan kaynağını geliştirmek salt üretici ya da erek kümeyi değil Tarımsal Yayım çalışmasını gerçekleştiren yaymanları da kapsamak zorundadır. Bu etkileşim sürecinde yayman, üreticiye anlaksal (zihinsel+fikirsel) bir destekle üreticinin algılamadığı sorunları somutlaştırarak sorunun varlığının bilincine varması için üreticinin henüz ortaya çıkmamış, edilgen olan yeti ve yeteneklerini canlandırıp kullanabileceği ortamı yaratarak güdüleme; beceri kazandırma ve onu yeterli duruma getirme yolu ile üretici insan kaynağını geliştirerek, var olan sorunun çözümünde yararlanabilme, bu çözüm için var olan seçenekleri algılayıp tanıma, bu çözümün yararını algılama ve bizzat yaşama, bu

süreçte alışkanlık sağlama amacını güder. Salt ortamı oluşturmak ya da ortamı yaratmadan güdüleme yalnız başına yeterli değildir. Yaymanın yararlanacağı yöntem; zor etmenini kullanmadan üreticinin güvenini kazanmaya, onu, sorunun çözümü konusunda göstererek bilgi ve öneri sunma kanalı ile ayıktırıp canlandırmaya ve yeni bir davranış biçimi önermeye dayanır. Yayman ile üretici arasındaki ilişki; geniş anlamda ülkenin, dar anlamda eylem alanındaki diğer üreticilerin çıkarları ile çatışmadan üreticinin esenliğini gözetmesi, yaymanın üreticiye göre daha etkin olması, üreticinin tüm çalışma konularında özgürce karar vermesi ve doğacak sonucun da sorumluluğunu taşıması biçimindedir.”

Dizgelerarası Tarımsal Yayım Yaklaşımı: Aktaş (2005), Dizgelerarası Tarımsal Yayım Yaklaşımını şu şekilde açıklamıştır. “Dizgelerarası Tarımsal Yayım yaklaşımında dizge, çok yalın anlamı ile birbiri ile bağlantı içinde bulunan parça (element) ve ilişkilerin bütünü olarak tanımlanabilir. Model, karmaşık ve çok boyutlu süreçleri yalın bir duruma indirger; anlaşılabilir boyutlarda açıklamak amacı ile kullanılır. Model, karmaşık, çok boyutlu olguları açıklarken kendisi de karmaşık olamaz; yalın, kolay algılanabilir olmalıdır.”

Albrecht (1969), Chin (1962)’in geliştirdiği dizgeler arası model ile Lersch (1965) tarafından geliştirilen toplumsal çevrenin ögeleri (Gliederung des sozialen Feldes) yaklaşımını birleştirerek kendi modelini aşağıdaki gibi bir çizim ile ifade etmişti (Şekil 1.1).

Şekil 1.1. Dizgelerarası tarımsal yayım modeli

Bu modele göre hem yaymanın, hem de üreticinin davranışının, kendi çevreleri ile olan bir etkileşimi söz konusudur. Birey ile çevresi arasında süregiden bir etkileşim vardır. Yayman ve üreticinin ayrı ayrı bulunduğu iki ilişki dizgesi etkileşim ile birbirine bağlıdır. Her birinin mensup olduğu toplumsal dizgede diğer üyelerin bulunduğu, bu üyelerle olan etkileşimin, yayman ile üretici arasındaki etkileşimden daha sık ve yoğun olduğu varsayılmaktadır (Aktaş, 2005). Burada ele alınan iki birey üretici ve yaymanın davranışının, önemli ölçüde mensup oldukları toplumsal dizgenin diğer üyeleri ile olan etkileşiminden oluştuğu görüşü benimsenmektedir. Bu bize dizgelerarası modeli vermektedir.

Farklı çevrelere sahip olan bu dizgeler arasındaki bağın daha kuvvetli olabilmesi, öncelikle Çiftçi Eğitim ve Yayım Şubesinde görevli yaymanların, hizmet içi eğitimlerine kurum tarafından önem verilmesi ve üretici dizgelerin etkileşimlerinin daha yoğun olduğu örgütlerin kurulmasına önem verilmesiyle sağlanabilir. Bu çalışma, bu Tarımsal Yayım anlayışından hareket edilerek yürütülmüştür.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Önceki çalışmalar, yabancı ve Türkiye’de yapılan araştırmalar olarak iki bölümde sunulacaktır.

2.1. Yabancı Ülkelerdeki Çalışmalar

Marsh ve Coleman (1955)’nın, ele aldıkları 16 tarımsal yeniliği benimseyen ve benimsemeyen çiftçiler arasındaki farklı özellikleri saptamak için yaptıkları araştırmalarında incelenen 21 özellik içinde en fazla tarımsal yayım elamanı ile olan ilişkilerin etkili olduğunu belirtmektedir.

Copp (1956), işletmecilerin yöresel faktörler altında önerilen tarımsal yenilikleri benimsemesini etkileyecek etmenleri incelemiştir. Bunun içinde işletme geliri, işletme büyüklüğü süt ineği sayısı, işletmenin teknik ve pratik yeterliği ve işletmecinin işletmedeki sorunlara yaklaşımı temel etmenler olarak ele alınmıştır. İlk üç etmen işletmecilik yeteneğine iş yoğunluğuna bağlı bulunduğu halde diğer iki etmen işletmecinin kişisel özelliklerine ve yaymanlar ile olan ilişkilerinin etkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca araştırmacı tarımsal yeniliklerin benimsenmesinde, işletmecilerin teknik bilgileri elde etmede gösterdikleri çaba ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Rogers ve Ohia (1961), bölgesinde yeniliklerin benimsenmesi ile ilgili araştırmasında yenilikçi üreticilerin benimseme aşamasını daha kısa zamanda geçirdiklerini ve diğerlerine oranla en belirgin özelliklerinin sosyo-ekonomik seviyelerinin yüksek olması, daha fazla eğitim görmeleri, geniş işletme büyüklüğüne sahip olmaları, tarımsal gelirlerinin yüksek olması ve yayım elemanları ile daha sık ilişki kurduklarını saptamıştır.

Mc Carthy ve Tugby (1962), Boonah Shire’de yaptıkları araştırmalarında sütçülük işletmelerinin tarımsal yayım servisi, sütçülük uzmanı ve hayvancılık uzmanı ile olan ilişkilerinin incelemiştir. Yayım çalışmalarına katılanların

yenilikleri benimsedikleri ve benimsememe nedeni olarak yeniliklerle ilgili bilgilerinin olmamasından kaynaklanmayıp kullandıkları yöntemi daha güvenilir bulmaları ve yeniliklerin kendilerine pek fazla katkıda bulunmayacağına inanmaları olarak bulunmuştur. Yayım çalışmalarına katılmayan çiftçilerin ise aynı zamanda küçük işletmelere sahip çiftçiler olduğu saptanmıştır.

Presser ve Cornish (1968), Avustralya’da yaptıkları araştırmalarında çiftçilerin tarımsal yeniliklerle ilgili ilk bilgileri diğer çiftçilerden % 42, kitle iletişim araçlarından % 21, yayım elemanları % 18 ve diğer kaynaklardan % 19 oranında sağladıklarını saptamışlardır. Çiftçilerin tarımsal yenilikleri benimsemesinde ise diğer çiftçiler % 36, yaymanlar % 26 ve kitle haberleşme araçları % 9.8 oranında etkili olmuştur. Çiftçiler ayrıca tarımsal yeniliklerle ilgili yararlı bilgileri de % 16 radyodan, % 17 çeşitli dergilerden aldıklarını belirtmişlerdir. Yenilikçi çiftçilerin diğer çiftçilerden farklı özellikleri ise yaymanlarla sıkı ilişki, çiftçi çalışmalarına katılmada olumlu davranış, başarılı işletmecilik, yüksek verim elde etme, çiftçilik tecrübesi, geniş arazi ve genç yaş olarak saptanmıştır.

Al-haj ve Hommad (1969), Lübnan’da yaptıkları araştırmada, zeytin üreticilerinin tarımsal yeniliklerle ilgili bilgileri en fazla yayım servisleri ve diğer çiftçilerden (eşit oranlarda) sağladıklarını belirtmişlerdir. Ele alınan yenilikleri benimsemede ise çiftçilik tecrübesi, yaş, eğitim, arazi kullanım biçimi, tarımsal gelir, yayım servisi ile ilişki ve yayım servisinin çalışmalarından memnun olma gibi özellikleri değişen oranlarda etkili etmenler olarak saptamışlardır.

Aktaş (1976), “Landwirtschaftliche Beratung in einem Bewässerungsprojekt der Südtürkei” adlı çalışmada Çiftçi Eğitim Servisinin (ÇES) örgütsel yapısı ve tarımsal yayım çalışmalarında etkisi incelenmiş, tarımsal yayım çalışmasının örgütlenmesi ve çalışma yöntemi konusunda bir model önerilmiştir.

Gangadharan ve Rao (1979), 1965-1968 arasında Hyderabad’da entansif süt sığırcılığını geliştirme projelerinde sütçülükle ilgili yayım servislerinin çalışmalarını ve etkilerini incelemişlerdir. Araştırmacılar süt sığırcılığında yeni tekniklerin, düzenlenen hayvan fuarları, süt verim yarışmaları, buzağı yarışmaları, film gösterileri, demonstrasyonlar v.b. yayım çalışmaları ile

işletmelere ayrılmış olduğunu saptamışlardır. Ayrıca yayım çalışmalarının etkinliğinde yıldan yıla düzensiz olmakla birlikte dikkate değer gelişmeler olduğunu da bildirmektedirler.

Willems (1980), 1964-1974 yılları arasında Maine’de sütçülük ile ilgili yeniliklerin benimsenmesinde etkili ekonomik ve ekonomik olmayan faktörleri soruşturan araştırmasında teknolojik değişimin sosyal ve ekonomik yönünü incelemiştir. 180 süt işletmesinin işletme büyüklüğü, işletmenin yeri, geliri, işletmecinin yaşı, eğitimi, işletmedeki diğer üretim çalışmaları, ailesi, geleceğe ait planları, genel görüşleri, diğer işletmeciler ve yayım elemanları ile olan ilişkileri ile mısır silajı, ayrı barınak, entansif sütçülük, ekonomik kayıtların bilgisayar ile tutulması, suni tohumlama ve kalite kontrolü gibi sütçülükte altı önemli tarımsal yeniliğin benimsenmesini incelemiştir. Araştırmada yenilikleri hızla benimseyen yenilikçi üreticilerden sürü ve inek başına daha yüksek verim, inek başına daha az otlak ve daha az insan gücü, yayım elemanları ile daha sık görüşme gibi genel veriler sayılarak ölçülmeye çalışılmıştır.

Sohol ve diğerleri (1982), Karnal yöresinde üç köyde üçüz topraksız köylü ailesine modern sütçülük yöntemlerini benimsemeleri için üç yıl süren ve yayım elemanları ile uygulanan yayım programının etkisini incelemiştir. Araştırmada bu yayım programı sonunda hanede kişi başına düşen süt üretim miktarının 3.49 kg’dan 6.55 kg’a, satışının da 0.31 kg’dan 5.55 kg’a yükseldiği saptanmıştır.

Opare (1997), Gana’da kakao üreticilerinin tarımsal yenilikleri benimsemelerinde yayım çalışmalarının etkisini araştırmış ve bilginin tarımsal yayım elemanlarından sağlanmasının başka kaynaklardan sağlanmasına göre, benimseme oranlarının daha yüksek olduğunu saptamıştır.

2.2. Türkiye’deki Çalışmalar

Aydın (1987), “Tokat Yöresi Süt Sığırcılığı İşletmelerinde Yeniliklerin Yayılması ve Benimsenmesi Üzerine Bir Araştırma” Tokat ili merkez köylerinden 12’sinde 75 denek ile yaptığı çalışmasında Tokat yöresi süt sığırcılığı işletmelerinin hayvancılıkla ilgili yenilikleri ne ölçüde benimsedikleri ve benimsemede hangi bilgi kaynaklarının etkili olduğu , ele alınan yeniliklerden hangilerinin benimsenmediğini

ayrıca işletmelerin hangi koşullar altında üretim yaptıklarını incelemiştir. Tarımsal Yayım elemanlarıyla bireysel ve grupsal görüşmeler yapma, yayım elemanlarıyla kentte görüşme sıklığı ve TRT'nin televizyondan yayınladığı tarım programlarını izleme sıklığı gibi nitelikler ile sütçülükle ilgili tarımsal yeniliklerin benimsenmesi arasında olumlu bağlantı olduğunu belirtmektedir.

Özkaya (1988), "Ege Bölgesinde Seçilmiş Bazı İllerde Süt Sığırcılığına Yönelik Tarımsal Yayım Stratejisinin Analizi" adlı araştırma, İzmir, Manisa ve Aydın illerinde 102 denek ile yapılan çalışma sonucunda süt sığırcılığına yönelik uygun bir Tarımsal Yayım stratejisinin belirlenmesi ve etkinliğinin artırılması için alınması gereken tedbirleri belirlemeye çalışmıştır. Tarımsal Yayım örgütlerinin belirli bir stratejiden yoksun olduğu, son yıllarda incelenen illerde özellikle silajın yayılmasına çok önem verildiğini, ancak beklenen gelişmenin sağlanamadığı belirtilmiştir. Ayrıca yayımda öncelikleri, hedef kitlelerin ihtiyaçlarını ve koşullarını ön plana alan bir stratejinin belirlenmesinin gerektiğini belirtmektedir.

Mülayim ve Taluğ (1991), "Hayvancılık Yayımında Kooperatiflerin Yeri ve Önemi" adlı çalışmada gelişmiş ülkelerde kooperatiflerin etkinliğine ilişkin örnekler istatistiksel verilerle anlatılarak, Türkiye'de ise hayvancılık kesiminin üreticilerin en örgütsüz olduğu kesim olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca Türkiye'de hayvancılık kesimine yönelik yayım çalışmalarının son derece yetersiz olduğu, bu kesimin örgütsüzlüğü, yayım çalışmalarının daha etkili biçimde yürütülmesine engel olduğu da belirtilmektedir.

Anonim (1997), "I. Tarım Şurası"ndaki komisyon raporunda, ele alınan Eğitim ve Yayım konusunda, yayım hizmetlerinin özelleştirilmesi ve çiftçi kuruluşlarına devredilmesi yönünde karar alınmıştır. Ayrıca kurulacak bu örgütlerin masraflarının bir kısmının kamu kaynaklarından bir kısmının da çiftçiler tarafından karşılanması ile çiftçilerin de eğitim ve yayım hizmetinde aktif olarak katılımı sağlanması öngörülmüştür.

Karlı (1998), "Türkiye'de Hayvancılık İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Hayvansal Üretimdeki Gelişmeler" adlı çalışmada "Türkiye, hayvan varlığı bakımından dünyanın önde gelen ülkeleri arasında bulunmasına ve tarımı ileri ülkelerinkinden fazla olmasına rağmen, bu potansiyelini yeterince değerlendirememektedir." şeklinde ifade etmiştir. Varolan mevcut sayıda verimdeki

artış ancak yeni tekniklerin benimsenmesi ile gerçekleşebilir ki, bu da etkin bir şekilde yürütülecek eğitim ve yayım hizmetiyle mümkün olabilecektir.

Keskin (2000), “Türkiye’de Hayvancılık Alt Sektöründeki Sorunların Çözümünde Kooperatif” adlı çalışmada, öncelikle hayvancılık sektörünün önemine değinilerek ülkemizdeki hayvancılığın bitkisel üretim karşısında, üreticiler tarafından ikinci plana itildiği ve gereken önemin verilmediği belirtilmiştir. Hayvancılık sektöründe en büyük sorunlardan biri olarak yayım çalışmalarının yetersiz olduğuna dikkat çekilmektedir. Hayvancılık alt sektörü yayım hizmetlerine en fazla gereksinim duyan kesimlerin başında gelmekle birlikte, gerek hayvancılık konularının yayım programları içindeki payı, gerekse yayım kuruluşlarında çalışan zooteknist uzman sayısı yeterli değildir.

Aktaş (2000), “Şanlıurfa Tarım İl Müdürlüğü Bitki Koruma Şubesinde Harran Ovası’nda Yürütülen Pamukta Entegre Örnek Çiftçi Mücadele (PÖÇEM) Çalışmasının Bir Değerlendirmesi Denemesi” adlı çalışmada modelin olumlu yanlarıyla, uygulama esnasında ortaya çıkan eksikliklerine değinilmiş ve öneriler sunulmuştur. Köy ve örnek çiftçi seçimine değinilerek, örnek çiftçilerle çalışma biçimi ve tarımsal yayım çalışma yöntemi üzerinde durulmuştur. Ayrıca örnek çiftçilerle çalışırken beklenmedik bir durumla karşılaşınca çözüm üretilmediği ve durum çözümlenmesi yapılmadığı tespit edilmiştir. Örnek çiftçi seçimine, diğer tarımsal üreticilerin de etkin olarak katılımı sağlanmalı ve ayrıca PÖÇEM modelinin belirlenen olumlu yanlarıyla, uygulamada ortaya çıkan eksikliklerine değinilerek bu modelin olgunlaştırılması, yürütülecek çalışmaların iyileştirilmesi yönünde öneriler sunulmuştur.

Dağ (2001), “Hazırlanmakta Olan GAP Bölge Kalkınma Planı” adlı çalışmada GAP master planı ile ilgili bilgi verilmekte özellikle Projenin kırsal alanda yaşayan nüfus üzerindeki etkileri ve ülke ekonomisine faydaları ile ilgili bilgiler verilerek, “Kırsal kalkınma, Sekizinci Plan’da bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasında ayrı bir politika olarak benimsenmiştir. Kırsal alanda Tarımsal Yayım ve eğitim hizmetlerinin yetersiz olması nedeniyle, bilinçsiz tarımsal faaliyetlerin tarımsal verimliliği olumsuz yönde etkilemeye devam ettiği belirlenerek, kırsal kalkınmanın sağlanmasında; sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde yerel

potansiyellerin harekete geçirilerek, gelir ve istihdamın artırılması, temel amaç olarak öngörülmüştür.” şeklinde ifade edilmektedir.

Aktaş ve ark. (2004), “Şanlıurfa’da Buğday Tarımının Tarımsal Yayım Açısından Çözümlemesi” adlı çalışmada Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yer alan ve aşiret düzeni üst yapı kurumlarının hala sürdüğü Şanlıurfa’da buğday tarımının seçilmiş kimi konularında, üreticilerin girdi kullanım davranışı, girdilerin insan sağlığına olan etkisi ve onların bu konudaki bilgi düzeyini çözümleyerek tarımsal yayım çalışmasının konusu, erek küme (targetgroup), çalışma yöntemi, yaymanların hizmet içi eğitimi gibi sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirmek amacıyla araştırma yapılmıştır. Araştırma bulguları, iki noktada toplanmıştır. Birincisi, tarımsal yayım örgütüne ilişkin değerlendirme ve öneriler. Bu da kendi içinde tarımsal yayımın konusu, erek küme çalışması, çalışma yöntemi, hizmet içi eğitim ve çevre dostu tarım politikası olmak üzere beş ana başlık altında gerçekleştirilmiştir. Son olarak kurama katkı başlığı altında araştırmadan çıkarılan bilgiler soyutlanarak dile getirilmiştir.

Yukarıda verilen çalışmalar, genellikle tarımsal alandaki yeniliklerin üreticiler tarafından algılanmasında etkili olan faktörler ve etki oranları incelenmiş olup, bu çalışmada ise yeniliklerin benimsenmesi değil, yaymanlar ile üreticiler arasındaki iletişimi ve etkileşimi ortaya koymaktadır.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

Materyal ve yöntem bölümü iki başlık altında sunulacaktır. Birinci bölümde araştırmada kullanılan bütün veriler, ikinci bölümde ise bu verilerin toplanma şekli anlatılmaya çalışılmıştır.

3.1. Materyal

Araştırmanın ana materyali Açıkyazı, Akçamescit, Akpınar, Bozköy, Büyükördek, Cemal, Dağeteği, Duruca, Gölpınar, İkiğöz, Karahisar, Keçikıran, Kengerli, Kızlar, Konuklu, Köksören, Körkuyu, Mutluca, Payamlı, Seksenören, Tepeköy, Yarımsu, Yenice, Yıldızlı, Zeynep köylerinde bulunan tarımsal üreticiler ve TİM ÇEYŞ’ de görev yapan yaymanlar ile yapılan anketler oluşturmaktadır. Ayrıca, aşağıda yazılı olan kurumlardan derlenen verilerden de yararlanılmıştır;

1. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ve Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) istatistik yıllıkları,
2. Şanlıurfa İli Valiliği’ne bağlı İl Planlama şubesinin, 59. hükümetin “Acil Eylem Planı” kapsamında hazırladıkları İl gelişme planında yer alan istatistiki veriler,
3. T.C. Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Bölge Kalkınma İdaresi tarafından geçmiş yıllara ait düzenlenmiş istatistiki veriler,

3.1.1. Araştırma alanı hakkında genel bilgiler

Araştırma alanı hakkındaki genel bilgiler sekiz bölüm altında araştırma konusu bağlamında sunulmaya çalışılmıştır.

3.1.1.1. Coğrafik yapı

Araştırma, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunan Şanlıurfa ili Merkez ilçeye bağlı köylerde yürütülmüştür. Araştırma alanı, 37° 08' kuzey enlemi ve 38° 46' doğu boylamı üzerinde bulunup, denizden yüksekliği 549 m' dir (Anonim, 1998).

Şanlıurfa ilinin yüzölçümü 19 336 km² (Anonim, 2002a), ile Türkiye yüzölçümünün % 3'ünü oluşturur. Şanlıurfa batısında Gaziantep, kuzeybatısında Adıyaman, kuzeydoğusunda Diyarbakır, doğusunda Mardin, güneyinde Suriye ile komşudur. Suriye ile sınırimız 1921 Ankara Antlaşması ile çizilmiştir.

İlin kuzeyinde birçok yükseltiye sahip dağ ve tepeler yer alır. Kuzeyden güneye doğru gidildikçe yükselti azalır. Araştırmanın yürütüldüğü Şanlıurfa ili Merkez ilçenin, kuzeyini Germüş dağları, güneyini Harran ovası, doğusunu Tektek dağları ve batısını Fatik dağları çevirir.

3.1.1.2. İklim durumu

Şanlıurfa'da, yazları sıcak ve kurak, kışları yağışlı, nispeten ılıman geçmektedir. Şanlıurfa coğrafi konum itibariyle ekvatora yakındır. Deniz etkisinden uzak bir bölgededir. Bu nedenle karasal iklim özelliği ağır basmaktadır. Bu özellik sıcaklık ve yağış bakımından kendisini göstermektedir. Atmosfer yeteri derecede nemli olmadığından ve karalar daha çabuk ısınıp daha çabuk soğuduğundan Şanlıurfa'da günlük ve yıllık sıcaklık farkları şiddetlidir (Anonim, 2002b).

Şanlıurfa merkez ilçede en yüksek sıcaklık 46.8°C (Temmuz ayında) ve en düşük sıcaklık ise -12.4°C (Şubat ayında) ölçülmüştür. Yıllık ortalama sıcaklık 18°C'dir. Yıllık ortalama yağış 463.1 mm'dir (Anonim, 2002a). Güneyden kuzeye batıdan doğuya gittikçe yağış miktarı artmaktadır (Anonim, 1974).

Araştırma alanında ortalama nispi nem % 48'dir. Aylık nispi nem ortalamaları Temmuz ve Ağustos aylarında çok düşük olup % 28'e kadar inmekte, ocak ayında ise en yüksek seviyeye (%71'e) çıkmaktadır (Anonim, 1998).

3.1.1.3. Toprak yapısı

Şanlıurfa İli tarım alanlarında 6 büyük toprak grubu vardır. En geniş alanı sırası ile kırmızı-kahverengi topraklar (1 236 366 ha), bazaltik topraklar (431 218 ha), kahverengi topraklar (167 325 ha), kollüviyal topraklar (20 365 ha), kahverengi orman toprakları (11 835 ha) ve allüviyal topraklar (3 846 ha) kaplamaktadır (Anonim, 1981).

3.1.1.4. Su kaynakları

Şanlıurfa akarsular bakımından zengin değildir. Şanlıurfa'da ortalama yıllık yağış miktarı 463.1 mm, buna karşın buharlaşma 2048 mm olduğundan dolayı akarsuların rejimleri düzensizdir. Bazı akarsular muvakkat rejimli akarsular şeklindedir. Kışın ve ilkbaharda akan, yazın şiddetli buharlaşma sonunda kuruyan bir özelliğe sahiptir. Ayrıca kalkerli arazi özelliği olduğundan satırlarda akarsu meydana gelmesi zordur.

Fırat Irmağı: Siverek ilçesi, Dağbaşı Bucağı yakınındaki Maktalan civarında Şanlıurfa topraklarına giren Fırat Irmağı Adıyaman ve Gaziantep sınırını belirledikten sonra Suriye topraklarına girer. Fırat Irmağının, Türkiye ve Şanlıurfa için büyük bir önemi vardır. Çünkü bu ırmak üzerine bir çok baraj inşa edilmiştir. Atatürk ve Karakaya Barajı tamamlanmış, Birecik Barajı inşası ise devam etmektedir (Anonim, 2004). 2800 km uzunluğundaki Fırat ırmağının ancak 270 km'lik bir kısmı il sınırları içinden geçmektedir. Fırat Irmağının yıllık ortalama debisi 30 milyar m³'dür (Anonim, 2002a).

Culap Suyu: Şanlıurfa Kabahaydar bucağı Edene köyü ile Diphisar köyünden çıkan Culap suyu önce güneye doğru akar sonra da iki dere birleşir ve Culap Suyu adını alır. Uzunluğu yaklaşık 60 km'dir. Şanlıurfa'da diğer akarsular şunlardır. Direkli Suyu, Karakoyun Deresi, Süleyman Pınarı, Yukarı Koymat Suyu, Gülpınar, Anzeli Pınar, Bamya Suyu, Kerhiz Suyu, Cavsak Suyu, Germuş Suyu, Çamurlu Suyu, Belih Suyu, Karaköprü Suyu, Tülmen Suyu, Cülmen Suyu, Kırkpınar gibi. Bu suların birçoğu kurumuş veya çekilmiştir.

3.1.1.5. Ulaşım durumu

Şanlıurfa en eski çağlardan beri bir çok medeniyete beşiklik etmiştir. Bir çok medeniyetin de geçiş yolu üzerinde yer alması nedeni ile de dünyanın en eski yerleşim yerlerinden biridir. Yer şekillerin elverişli olması dolayısı ile eski çağlardan beri önemli ulaşım yollarının üzerindedir. Bugün de Ön Asya ülkeleri ile Avrupa'yı birbirine bağlayan yol üzerinde bulunmaktadır. Arap ülkeleri ile Akdeniz de bulunan Mersin, İskenderun gibi limanlar arasındaki E 90 Karayolu transit kara taşımacılığında önemli bir kavşaktır (Anonim, 2004).

Şanlıurfa'nın ulaşımdaki önemi 1956 yılında Fırat nehri üzerine Birecik köprüsünün yapılması ile bir kat daha artmıştır. İlin en önemli kara yolu Gaziantep-Şanlıurfa-Nusaybin-Cizre-Habur devlet yolu olup, bu yola "ipek yolu" da denilmektedir. İkinci önemli karayolu Şanlıurfa-Diyarbakır devlet yoludur. İlin Adıyaman ile bağlantısı ise Atatürk Barajı yakınından geçen karayolu ile sağlanmaktadır (Anonim, 1989).

Araştırma alanında köyleri kent merkezine bağlayan yollar genelde stabilize olmakla birlikte bazı köylerin bağlantı yolları ise halen ham yoldur.

3.1.1.6. Nüfus ve yerleşim durumu

Şanlıurfa, nüfusu hızlı artan bir kenttir. Türkiye'de yıllık ortalama nüfus artış hızı 2000 yılı sayımlarına göre % 0.18 iken, Şanlıurfa'da % 0.36 olarak gerçekleşmiştir. Şanlıurfa'nın nüfusu 1997 yılında 1 001 455 kişi iken 2000 yılında 1 436 956 kişi olmuştur (Anonim, 2002a). Şanlıurfa 2000 yılı nüfus sayımına göre büyüklük sırasında Türkiye'nin illeri arasında 9. sırada yer almıştır. Türkiye'de nüfus yoğunluğu 73 iken Şanlıurfa'da 54 kişidir (Anonim, 2002b).

2000 yılı sayımlarına göre 1 443 422 olan toplam nüfusun 842 129 kişisi (%58.3) kent nüfusu, 601 293 kişisi (%42.7) ise köy nüfusedir. Yine aynı yıl sayımlarına göre Merkez İlçe 534 706 olan nüfusu ile İlin ilçeleri arasında nüfus büyüklüğü bakımından 1. sıradadır. Merkez İlçenin kent nüfusu 385 588 ve köy nüfusu 149 118'dir. Bu sonuçlarla Merkez İlçe, gerek kent nüfusu ve gerekse köy nüfusu ile de ilin diğer ilçeleri arasında birinci sıradadır (Anonim, 2004).

Şanlıurfa'da 1'i Merkez ilçe olmak üzere 11 adet ilçe, 1066 köy (360'ı Merkez ilçeye bağlı) ve 1625 köyaltı yerleşmesi bulunmaktadır (Anonim, 2002a).

Yerleşimde daha çok yerel imkânlar ve iklim önemli rol oynamaktadır. Köy yerleşimleri genellikle topludur. Şanlıurfa evlerinin mimarisi değişik bir özellik gösterir. Harran ve civarında kerpiçten yapılan kubbeli evler, şehir merkezinde bulunan avlulu, düz damlı evler muhteşem mimarlık örneği olarak dünyaca ünlüdür. Hızlı nüfus artışı nedeniyle, gecekondulaşma en önemli bir sorun haline gelmiş ve şehir merkezinin % 65'i gecekondulaşmıştır.

3.1.1.7. Ekinsel durum

Araştırma alanının ekinsel (kültürel) özellikleri, insan davranışlarını başka deyişle yeniliklerin benimsenmesini etkilemektedir. Araştırma bölgesinde oymak (aşiret) düzeni, üst yapı kurumları, ekini ile sürmektedir. Burada yeniliklerin benimsenmesi bağlamında kısaca oymak düzenine değinilecektir. Aktaş (2005b), oymak düzeni üzerine olan çalışmaların çok az olduğunu ve “ Bu bilimsel bilgi eksikliği, aşiret düzenin bulunduğu GAP'ta yürütülen yeniliklerin benimsenmesi ile ilgili araştırmalarda (Özçatalbaş 1994; Gürgen ve ark. 1996 vb.) araştırılıp incelenen konu ile oymak düzeni arasında bağlantı kurulamadığından elde edilen veriler gerçeğe yakın açıklanamamaktadır.” demektedir. Araştırma alanında oymak ilişkileri de bulunmaktadır. Bu konuda Aktaş (2005b), şöyle bir saptamada bulunmaktadır: “Şanlıurfa'da oymaklarla hiçbir ilişkisi olmayan köylerin yanı sıra çoğunluğu irili ufaklı yaklaşık 30 oymağa bağlı köyler bulunmaktadır. Şanlıurfa'daki oymaklar, konar göçerlik özelliğini evrimleşme sonucu yitirmiştir.”

Konar göçerlik çok azaldığından ve modern tarımın yaygınlaşması ile hayvancılık eski önemini büyük oranda yitirmiştir.

3.1.1.8. Eğitim durumu

Eğitim durumu, iki bölümde sunulacaktır.

3.1.1.8.1. İlköğretim ve ortaöğretim

1 364 ilköğretim ve 2 özel ilköğretim okulunda 263 298 öğrenci, 26 genel lise, 34 meslek lisesi ve 3 özel lisede 26 508 öğrenci , 10 anaokulu ve 74 anasınıfında 2 433 öğrenci olmak üzere; toplam 1 442 okulda 292 239 öğrenci eğitim ve öğretim görmektedir (Çizelge 3.1).

Çizelge 3.1. Şanlıurfa ilinde okul, öğretmen, öğrenci ve derslik sayıları (2004)

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı	Derslik Sayısı
1-Anaokulu	10	31	638	65
2-Anasınıfı	(74)	75	1 795	-
3-İlköğretim	Resmi	1 355	6 874	256 399
	Özel	2	62	890
4-Ortaöğretim	Genel Lise	26	622	21 374
	Mesleki Lise	34	431	4 288
	Özel Lise	3	55	846
Genel Toplam		1 430	8 150	286 230

İl genelinde toplam 8 317 sınıf ve branş öğretmeni görev yapmaktadır. İlköğretim ve ortaöğretimdeki toplam derslik sayısı 4 984'dir. Derslik başına İlköğretimde 62, ortaöğretimde 27 öğrenci düşmektedir(Çizelge 3.2).

İlin okullaşma oranları; ilköğretimde % 73, ortaöğretimde % 21, yüksek öğretimde % 7'dir. Türkiye genelinde ise okullaşma oranları yaklaşık olarak; ilköğretimde % 85, ortaöğretimde % 53, yükseköğretimde % 21'dir(Çizelge 3.3).

Çizelge 3.2. Şanlıurfa ilinde yatılı ilköğretim bölge okulları (2004)

Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı	Derslik Sayısı
9	167	6 009	141

İlin en temel sorunu eğitim alanında yoğunlaşmış bulunmaktadır. 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı sonucuna göre kadınların % 52'si, erkeklerin % 82'si okuryazar durumundadır. Genel okur yazarlık oranı % 68'dir. 1990 sayımlarına göre Türkiye geneli okur-yazarlık oranı ise % 85 seviyesindedir. Okuma yazma oranı oldukça düşük olan ilde, Okuma yazma oranını

yükseltmek için 08 Eylül -30 Eylül 2003 tarihleri arasında Milli Eğitim Müdürlüğünce 1. ve 2. kademe okuma-yazma kursları açılmıştır. Bu kurslara, 23 164'ü kadın, 23 482'si erkek olmak üzere, toplam 46 995

Çizelge 3.3. Şanlıurfa ilinde okullaşma oranları (2004)

Öğretim Düzeyi	İl	Türkiye
İlköğretim	73	85
Ortaöğretim	21	53
Yükseköğretim	7	21

kişi katılmıştır(Çizelge 3.4). Yine bu dönemde 586 mesleki ve teknik kurs açılmıştır. Bu kurslara 8 856 kadın, 4 830 erkek olmak üzere toplam 13 532 kişi katılmıştır. Açılan 270 sosyal ve kültürel içerikli kursa ise 6 244 kadın, 6 617 erkek olmak üzere 12 863 kişi katılmıştır (Anonim, 2004).

Çizelge 3.4. Şanlıurfa ilinde 2000 yılı nüfus sayımı okuryazarlık oranı (%)(2004)

Okuma Yazma	Şanlıurfa 2000 Yılı			Türkiye (1990)		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Bilen	68	82	52	85	91	79
Bilmeyen	32	18	48	15	9	21

3.1.1.8.2. Yüksek öğretim

Çizelge 3.5'de görüldüğü gibi 25 Kasım 1992 tarihinde Şanlıurfa'da kurulan Harran Üniversitesi; 7 fakülte, 12 meslek yüksekokulu ve 3 enstitü ile hizmet vermektedir. Toplam öğrenci sayısı 7 384, toplam akademik personel sayısı 792'dir.

Harran Üniversitesi'nin 17 Şubat tarihinde açılışı yapılan ve Türkiye'nin en büyük üniversite kampusu olan Osmanbey Kampus İnşaatı yaklaşık % 50 fiziki gerçekleşme ile devam etmektedir. İl açısından son derece önemli olan kampus inşaatının kısa zamanda bitirilebilmesi için çalışmalar devam etmektedir.

Çizelge 3.5.Harran Üniversitesine bağlı fakülte, yüksekokul ve enstitüler (2004)

Fakülteler	Yüksek ve MYO	Enstitüler
1- Fen Edebiyat fakültesi 2- İktisadi ve İdari Bil. Fak. 3- İlahiyat Fakültesi 4- Mühendislik Fakültesi 5- Tıp Fakültesi 6- Veteriner Fakültesi 7- Ziraat Fakültesi	1- Sağlık Yüksekokulu 2- Sağlık Hiz. MYO 3- Şanlıurfa MYO 4- Akçakale MYO 5- Birecik MYO 6- Bozova MYO 7- Ceylanpınar MYO 8- Hilvan MYO 9- Kahta MYO 10- Siverek MYO 11- Suruç MYO 12- Viranşehir MYO	1- Fen Bilimleri Ens. 2- Sosyal Bilimler Ens. 3- Sağlık Bilimleri Ens.

3.1.1.9. Ekonomik durum

Şanlıurfa'nın ekonomik yapısı ağırlıklı olarak tarım sektörüne dayanmaktadır. Gayrisafi Yurtiçi Hasıla içinde tarım sektörünün payı % 43, hizmet sektörünün payı % 40, sanayi sektörünün payı % 11 ve inşaat sektörünün payı % 6'dır. 2000 yılı GSYİH 1 Milyar 850 Milyon Dolar, kişi başına gelir ise 1 300 Dolar'dır.

Merkez ilçe, Birecik ve Siverek ilçelerinde faaliyet gösteren, ticaret ve sanayi odaları ile Ceylanpınar ve Viranşehir ajanslıklarına bağlı toplam kayıtlı üye sayısı 4 091'dir.

İlde, 288 anonim, 2 345 limited ve 43 kollektif olmak üzere, toplam 2 676 şirket faaliyettedir.

İl genelinde, 11 tarım satış kooperatifi, 2 tüketim kooperatifi, 53 motorlu taşıyıcılar kooperatifi, 4 toplu iş yeri kooperatifi, 240 konut yapı kooperatifi, 1 üretim kooperatifi ve 9 esnaf ve sanatkarlar kredi ve kefalet kooperatifi bulunmaktadır (Anonim, 2004).

3.1.1.9.1. Sanayi :

GAP ile birlikte ilin ekonomik yapısında önemli gelişmeler yaşanmıştır.

1995 yılı itibari ile toplam 59 sanayi tesisi var iken; bu rakam 2002 yılı içerisinde 286'ya ulaşmıştır.

Tarımsal alanda sulu tarıma geçilmesine paralel olarak sanayi alanında da önemli adımlar atılmıştır. Öncelikle, 1992 yılında Şanlıurfa İli Merkez ilçede 1. Organize Sanayi Bölgesi çalışmaları başlatılmış ve arıtma tesisi dışında altyapı çalışmaları 2000 yılı içerisinde tamamlanmıştır. 291 hektar alan üzerindeki 295 sanayi parseli, 148 müteşebbise tahsis edilmiştir. Bugün itibari ile 127 fabrika işletmede, 23 fabrika inşaat aşamasında, 11 fabrika ise proje aşamasındadır. 4.500 kişinin istihdam edildiği 1. Organize Sanayi Bölgesi'nde, tüm tesisler tamamlandığında 8.000 kişi istihdam edilebilecektir (Çizelge 3.6).

1. Organize Sanayi Bölgesi'nin çok sayıdaki müteşebbisin taleplerine cevap vermemesi üzerine yine aynı bölgede 2. Organize Sanayi Bölgesi çalışmaları başlatılmıştır. 1997 yılı yatırım programına alınan 2. Organize Sanayi Bölgesi'nin toplam alanı 1 186 hektardır. Bu alanın, yaklaşık 148 hektarı özel mülkiyet durumunda olup, kamulaştırma bedeli 4 Trilyon TL'dir. Özel mülkiyet dışında kalan alan, mera alanı kapsamından çıkarılmış ve hazine adına tescil edilmiş olup tahsis işlemleri devam etmektedir. 2. Organize Sanayi Bölgesi'nde 403 sanayi parseli bulunmaktadır (Anonim, 2004).

Çizelge 3.6. Şanlıurfa ilindeki sanayi tesisleri (2004)

Faaliyet Konusu	OSB'deki Tesisler	OSB Dışındaki Tesisler	Toplam Tesis
Tekstil, Konfeksiyon, Ev Tekstili	79	53	132
Gıda, İçki ve Tütün Sanayi	30	60	90
Kimya-Petrol-Plastik	4	24	27
Metal ve Metal Eşya Sanayi	2	11	13
Elektrikli Makine ve Cihazlar	4	1	5
Taş, Toprak ve Taşa Dayalı Sanayi	5	11	16
Diğer	3	-	3
TOPLAM	127	160	286

Ayrıca araştırma alanı içerisinde 1 000 işyeri kapasiteli Evren Küçük Sanayi Sitesi'nin 500 işyeri kapasiteli 1. kısmı tamamlanmıştır. 2. kısma da 476 işyeri taşınmıştır.

İl ekonomisi açısından önemli olan bir diğer husus da Akçakale Sınır Kapısı'dır. Sınır ticaretindeki önemi gelecek yıllarda daha da artacak olan ve 3. sınıf gümrük kapısı statüsündeki Akçakale Sınır Kapısı'nın, mevcut tesislerinin ve altyapısının yetersiz olması nedeniyle, önemli sorunlar yaşanmaktadır. Akçakale Gümrük Kapısı ihalesi yapılarak inşaatı çalışmalarına başlanmıştır. Ayrıca Sınır Kapısı'nın "sınır ticaret merkezi" yapılması için de çalışmalar sürdürülüyor.

3.1.1.9.2. Tarım

Şanlıurfa tarımsal yönden önemli toprak kaynaklarına sahiptir. 1 858 400 hektar olan arazisinin yaklaşık 1 200 572 hektarı tarım alanı, 15 707 hektarı orman alanı, 234 357 hektarı çayır-mera alanı ve 407 764 hektarı da tarım dışı arazilerdir (Çizelge 3.7.).

Çizelge 3.7. Şanlıurfa ili ve merkez ilçenin arazi varlığı (2004)

	Tarım	Alanı	Ormanlık	Alan	Çayır-	Mera	Tarım	Dışı	Toplam	
	Hektar	%	Hektar	%	Hektar	%	Hektar	%	Hektar	%
Merkez	214572	61.2	1375	0.4	11000	3.2	123451	352	350398	100
İl Topl.	1200572	64.6	15707	0.8	234357	12.6	407764	219	1858400	100

Araştırma alanındaki durum Çizelge 3.8'de görüleceği üzere, toplam arazinin % 61.2'sini tarım alanı, % 0.4'nü orman arazisi, % 3.2'sini çayır-mera arazisi ve % 35.2'sini tarım dışı araziler oluşturmaktadır.

1 200 572 hektar olan tarım alanının 836 000 hektarı sulamaya elverişlidir. Halen, 308 748 (%26) hektar tarım arazi sulanmaktadır. Çizelge 3.8'de görüleceği üzere bu sulamaların; 167 311 hektarı devlet sulaması ve 141 437 hektarı halk sulaması şeklindedir (Anonim, 2004).

Çizelge 3.8. İl sulamalarının yıllara göre gelişimi

Yıllar	Sulanan Alan (Hektar)	
	Devlet Sulaması	Halk Sulaması
2000	167 311	118 392
2001	167 311	146 697
2002	167 311	141 437

Şanlıurfa İlinde işlenen arazinin işletmeler dağılımına bakıldığında, işletme büyüklüklerinin daha çok 50 ila 99 dekar arasında olduğu görülmektedir. 5 000 dekardan büyük işletmeler bulunmaz iken 50 dekardan daha küçük işletmelerin sayısı bir hayli fazladır (% 28). Şanlıurfa İlindeki işletmelerin arazi büyüklükleri Çizelge 3.9'da verildiği üzere (Anonim, 2002c).

Çizelge 3.9. Şanlıurfa ili tarımsal işletme sayısı ve büyüklük durumu (2002)

İşletme Büyüklüğü (Dekar)	İşletme Sayısı
5'den az	720
5-9	683
10-19	3 516
20-49	13 163
50-99	18 586
100-199	14 286
200-499	9 167
500-999	2 732
1.000-2.499	1 355
2.500-4.999	201
5.000'den büyük	----
Toplam	64 409

Şanlıurfa ilinde tarım arazilerinin büyük kısmında kuru tarım yapıldığından, tarım alanlarında genelde tahıl ve baklagiller yetiştirilmektedir. Bu açıdan bakıldığında Şanlıurfa, buğday, arpa, kırmızı mercimek, nohut, antepfıstığı, yaş üzüm ve susam üretiminde önemli bir yere sahiptir. Ayrıca karpuz, domates, biber ekim alanı bakımından, diğer sebze ürünlerine oranla ilde daha geniş yer kaplamaktadır. Bunun yanında GAP ile birlikte sulu tarımın yaygınlaşması sonucu pamuk üretiminde büyük artışlar olmuştur (Anonim, 2002c). 1995 yılında yaklaşık

277 000 ton olan kütlü pamuk üretimi 2002 yılında 631 500 tona ulaşmıştır (Çizelge 3.10).

Çizelge 3.10. Bitkisel ürünler (2002)

Ürün	Ekim (Hektar)	Üretim (Ton)
Buğday	356 750	1 210 400
Arpa	285 355	780 055
Kırmızı Mercimek	119 750	156 615
Nohut	8 370	8 343
Mısır Dane (I.ve II.Ürün)	3 360	18 300
Pamuk (Kütlü)	175 400	631 500
Susam (I. ve II. Ürün)	10 835	4 291
Karpuz	8 675	367 391
Domates	3 150	106 880
Biber	2 950	86 430

İlin mevcut meyve ağaçları durumuna ve üretimine bakılacak olursa, 14 584 910 ağaç sayısı ile birinci sırayı antepfıstığı almaktadır. İlde bulunan meyve ağaçlarının % 98.2'sini antepfıstığı teşkil etmektedir. İlde az oranda da yetiştirilen diğer meyve çeşitleri ise, nar, erik, kayısı, elma ve zeytinin ağaç sayıları ve üretimleri çizelge 3.11'de verilmiştir.

Çizelge 3.11. Şanlıurfa ilinde önemli düzeyde bulunan meyve ağaçları ve üretim durumu (2002)

Ağaç Türü	Toplam Ağaç Sayısı	Meyve Veren Ağaç Sayısı	Üretim (Ton)
Antepfıstığı	14 584 910	8 411 730	9 101
Nar	61 645	48 120	852
Erik	71 710	50 585	1 320
Kayısı	49629	33 390	442
Elma	5 215	3 680	74
Zeytin	56 736	45 016	229
Toplam	14 829 845	8 592 521	12 018

Hayvancılık alanında küçükbaş hayvancılık ön plandadır. Büyükbaş hayvancılık beklenen düzeyde olmamakla birlikte bu alanda yapılan çalışmalar da yetersiz kalmaktadır (Anonim, 2002c). Atatürk Barajı ve Fırat Nehri ise balıkçılık konusunda önemli bir potansiyel taşımaktadır. Bu bölgemizde, modern balıkçılık tesislerinde az da olsa balık üretimi yapılmaktadır. Şanlıurfa ili hayvan varlığı Çizelge 3.12'de verilmiştir.

Çizelge 3.12. Şanlıurfa ili hayvan varlığı

Hayvan Cinsi	Miktarı (Adet)
Koyun	1 426 513
Kıl Keçisi	139 284
Siğır (Saf Kültür)	5 356
Siğır (Kültür Melezi)	70 399
Siğır (Yerli)	68 085
Manda	810
Deve	170
Tek Tırnaklı (At, Eşek, Katır)	23 157

İl ekonomik yönden tarıma bağlıdır. Nüfusun önemli bir kısmı da geçimini tarımsal faaliyetlerden sağlamaktadır. Bunun yanında, çok geniş ve verimli tarım arazilerinin işlenmesi ve korunması da önem arz etmektedir. Tarımsal amaçlı araştırma kuruluşları arasında yeterli koordinasyonun olmaması, yayım etkinliklerinin de istenen düzeyde olmaması tarımsal potansiyelin doğru ve yeterli değerlendirilmesi yönünde önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2. Yöntem

Araştırma yöntemi iki ayrı kümeyi kapsamaktadır.

1. Şanlıurfa Tarım İl Müdürlüğü Çiftçi Eğitim ve Yayım şubesinde görev yapan yaymanlar ve

2. Süt sığırı üreticileri,

Öncelikle TİM ÇEY şubesinde çalışan 13 yayman ile anket yapılmıştır. Bu on üç denekten dokuzu ziraat mühendisi, dördü ziraat teknisyeni olarak görev yapmaktadır.

İkinci aşamada Şanlıurfa Tarım İl Müdürlüğü Çiftçi Eğitim ve Yayım Şubesi Hayvancılık yetkilileri ve Hayvan Sağlığı Şubesi yetkilileri ile gayeli örnekleme yöntemi baz alınarak Şanlıurfa İli Merkez İlçeyi temsil edebilecek Merkez ilçeye bağlı 25 köy seçilmiştir. Burada Şanlıurfa Tarım İl Müdürlüğü İstatistiki Şubesinde, Şanlıurfa İli Merkez İlçeye bağlı köylerdeki mevcut hayvan sayısı istatistiklerinin bulunmaması araştırmada gayeli örnekleme yönteminin seçilmesinde etkili olmuştur. Şanlıurfa Tarım İl Müdürlüğü İstatistiki Şubesinde istatistiki verilerin olmadığına dair yazı ek 3'te verilmiştir. Bu köylerin seçilmesinde aşağıdaki özellikler dikkate alınmıştır.

- a) Dağ köyleri ile ova köyleri arasında süt sığırı yetiştiriciliği arasındaki farklar incelenebilecektir.
- b) GAP sulamasının yapıldığı ve yapılmadığı köyler arasındaki farklar ortaya konabilecektir.
- c) Köylerin merkeze uzaklıklarına göre bu köylere götürülen yayım hizmetleri incelenebilecektir.

Örneğe seçilen her köyde hayvan sayısına bakılmaksızın bütün süt sığırı yetiştiricileri ile anket yapılmıştır. Çünkü: hayvan yetiştirici sayısı sınırlıdır.

Yaymanlar ile yapılan ankette aşağıdaki sorular yönetilmiştir:

TİM ÇEYŞ görev yapan yayım elemanlarına sorulmak üzere hazırlanan ankette; Fakülteyi bitirme yılları, hangi bölüm mezunu oldukları, tarımsal yayım çalışmalarında uyguladıkları yöntemleri, hizmet içi eğitim durumları, bunlara katılım durumları, tarımsal yayımın kendilerince aksayan yanları, üreticilerle olan iletişimi, tarımsal sorunlar için uyguladığı çözüm önerileri kapsayacak şekilde sorular sorulmuştur.

Süt sığırı üreticileri ile yapılan ankette ise farklı olarak şu sorular yer almıştır.

Üreticilere sorulmak üzere hazırlanan anket soruları altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde işletme ile ilgili olarak süt sığırı sayısı, hayvanların ırkları, nereden temin edildikleri, kayıtlarının tutulup tutulmadığı, sigorta yaptırıp yaptırılmama durumları, kredi alma durumları,

İkinci bölümde hayvan sağlığı ile ilgili aşı yaptırma durumu, veterineri çağırma durumları, hayvanların aştırılması durumu,

Üçüncü bölümde hayvan besleme ile ilgili bölümde köyün yakınında mera olup olmadığı, yemlemenin nasıl yapıldığı, kaba yemin nereden temin edildiği, barınak yapısı,

Dördüncü bölümde ürün değerlendirme ve pazarlama ile ilgili,

Beşinci bölümde süt sığırı üreticilerine ulaşan yayım çalışmalarının etkinliği, kaynakları, üreticilerin katılımları, katılmak istedikleri yayım programları,

Altıncı bölümde ise işletmeci ile ilgili olarak yaşı, çocuk sayısı, öğrenim durumu, arazi durumu, yetiştirilen ürünler hakkında sorular hazırlanmıştır. Anket

soruları hazırlandıktan sonra soruların deneklerce anlaşılabilirliğini, araştırmada amaçlanan kavramlara ulaşp ulaşamadığını denemek amacıyla araştırma bölgesinde seçilmiş köylerde bir ön deneme anketi yapılmıştır. Bu bilgiler ışığı altında anketteki sorular yeniden düzenlenmiştir. Sonuçların en yüksek düzeyde gerçeğe yakın olması düşüncesiyle, seçilen örnek köylerdeki bütün süt sığırı üreticileri ile bire bir anket yapılmıştır.

Ayrıca, diğer taraftan elde edilen istatistiki veriler, yorumlanarak genel bir durum ortaya konulmaya çalışılmış olup Şanlıurfa ilinde hayvancılığın geleceğı ve gelişimi için tarımsal yayım olayının ne kadar önemli bir yer tuttuğı gösterilmeye çalışılmıştır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI ve TARTIŞMA

Bu bölümde deneklere yöneltilen sorulardan elde edilen veriler, çizelgeler biçiminde verilerek yorumlanmaya çalışılmıştır. Sorular ve çizelgeler yetiştiriciler ve örgüt dizgesi olarak iki kısımda açıklanmaya çalışılmıştır. Öncelikle yetiştiriciler dizgesi ele alınacaktır. Bunu örgüt dizgesine ait veriler izleyecektir.

4.1. Üreticiler Dizgesi

Üreticiler dizgesine ilişkin veriler yedi ayrı başlık altında aşağıda dizgesel bir biçimde sunulacaktır.

4.1. 1. Deneklerin kişisel özellikleri

Deneklerin sorulara verdikleri yanıtları ele almadan önce onların kişisel özellikleri hakkın da kısa bilgiler verilecektir. Ayrıca bunlar, yeniliklerin benimsenmesinde önemli bir role de sahiptir.

Çizelge 4.1. Deneklerin yaşı

Yaş Aralığı	Denek Sayısı	%
20-29	13	13.26
30-39	37	37.75
40-49	27	27.55
50≤	21	21.44
Toplam	98	100

Deneklerin 20 ile 29 yaşında olanlar % 13.26; 30 ile 39 arasında olanlar % 37.75 ile en yüksektir. 40 ile 49 arasında olanlar % 27.55 ve 50 ve üzeri olanlar % 21.44'dir (Çizelge 4.1.). Bu da bize süt sığırcılığı yapanların orta yaş ve üzerindekiilerden oluştuğunu göstermektedir. Gençlerin, süt sığırcılığına eğilimi daha az olduğu söylenebilir.

Çizelge 4.2. Deneklerin çocuk sayısı durumu

Çocuk Sayısı	Denek Sayısı	%
Yok	4	4.08
1-3	16	16.32
4-5	27	27.55
6-7	24	24.48
8-9	13	13.26
10≤	14	14.31
Toplam	98	100

Çizelgede 4.2. görüldüğü gibi, çocuk sayısı beş ve daha az olanlar % 47.95'dir. Ancak bunlar çoğunlukla genç yetiştiricilerden oluştuğu söylenebilir. Altı ve altıdan daha fazla çocuğa sahip olan denekler, % 52.05'dir. Bu da yetiştiricilerin çok çocuk yaptıklarını göstermektedir. Bu olgunun kuşkusuz Şanlıurfa'da halen varolan aşiret düzeni ve onun doğurduğu sonuçlarla bağlantılı olduğu ileri sürülebilir.

4.1. 2. Durum saptama

Deneklerin kişisel bilgilerine ek olarak hayvan sayısı, süt sığırcılığına başlama tarihi, nedeni gibi soruların yanıtları aşağıda deneklerin verdikleri bilgiler ışığında yansıtılacaktır.

Çizelge 4.3. Süt sığırı sayısı

Hayvan Sayısı	İşletme Sayısı	%
≤2	30	30.61
3-5	20	20.40
6-10	26	26.53
11-20	15	15.30
21≤	7	7.16
Toplam	98	100

Deneklerin işletmelerindeki hayvan sayısı 2 ve daha az olanları % 30.61 ile en yüksektir. 3 ila 5 arası olanlar % 20 ve 6 ila 10 arası olanlar ise % 26.53'dür. Hayvan sayısı 11 ve üzeri olanlar % 22.46'dır. Bu da işletmelerdeki hayvan sayılarının düşük seviyelerde olduğunu gösterir (Çizelge 2.3.).

Çizelge 4.4. Süt sığırcılığı yapma nedeni

Nedenler	İşletme Sayısı	%
Öz Tüketimi Karşılama	39	39.79
Ürünü Pazarlamak	9	9.18
Her ikisi	50	51.03
Toplam	98	100

Çizelge 4.4.'de görüldüğü gibi, Deneklerin hala önemli bir kesimi (% 39.79) kendi tüketim gereksinmesi karşılamak amacı ile süt hayvanı yetiştirmektedir. Bu durumun değiştirilmesi gereği, değişen dünya koşulları bakımından iyice ortaya çıkmaktadır. Bu da tarımsal yayım çalışması yanı sıra uygulanacak tarım politikaları ile bağlantılıdır. Pazarlamak amacı ile süt hayvanı yetiştiren denek oranı oldukça düşüktür (% 9.18). Hem kendi gereksinmesi, hem de pazar için süt hayvanı yetiştiren denekler % 51.03 dür. Ancak bunun oran olarak ne kadarı kendi gereksinmesi, ne kadarı pazar için olduğu belirsizdir.

Çizelge 4.5. Süt sığırcılığına başlama süresi

Zaman (yıl)	≤3	4-5	6-7	8-9	10≤	Toplam
İşletme Sayısı	10	16	22	12	38	98
%	10.20	16.32	22.44	12.24	38.80	100

Süt sığırcılığı yapan işletmecilerin büyük çoğunluğunu on yıl ve daha öncesinden başlayan işletmecilerin oluşturduğu görülmektedir. Giderek üreticiliğe başlayanların oranları düşmektedir (Çizelge 4.5.).

Çizelge 4.6. Büyükbaş ve küçükbaş hayvanları birlikte yetiştirme

Büyük-Küçükbaş Birlikte	İşletme Sayısı	%
Evet	12	12.24
Hayır	86	87.76
Toplam	98	100

Deneklerin büyük çoğunluğu (% 87.76) tek tür hayvan yetiştiriciliği yapmaktadır (Çizelge 4.6.). Karışık hayvancılık yapan denek oranı ise oldukça düşüktür (% 12.24). Bu olgu, hayvan yetiştirmede görece bir uzmanlaşma durumunun varlığını göstermektedir.

Çizelge 4.7. Hayvanların temin edildiği yer

Hayvanların Sağlama Yeri	Sayı	%
Ceylanpınar TİGEM	6	6.12
Hayvan Pazarından	62	63.26
Komşudan	18	18.36
Diğer	12	12.26
Toplam	98	100

Süt sığırı yetiştiricilerine hayvanları nereden satın aldıkları sorulduğunda, Ceylanpınar TİGEM'in bu alanda etkin (% 6.12) bir yere sahip olmadığı görülmektedir. Hayvanlar çoğunlukla (% 63.26) hayvan pazarından satın alınmaktadır (Çizelge 4.7.). Bu pazarların denetimi düzensizdir. Burada satışa sunulan materyaller genel olarak verim kalitesi bakımından düşüktür. Fiyatının her zaman uygun olduğu iddia edilemez. Bu durum, hükümetlerin hayvancılık politikaları ile düzeltilmeli ve bu alanda olan dışa bağımlılık en aza indirilmelidir.

4.1. 3. Hayvan sağlığına ve geleceğine ilişkin etkinlikler

Hayvanların sağlığı ve ileriye yönelik alınacak önlem ve işlem önemli bir boyuta sahiptir. Bu durum değişik sorularla aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

Çizelge 4.8. Hayvanların soy kütüklerini tutma

Soy Kütüğü Bilgileri	İşletme Sayısı	%
Tutanlar	13	13.26
Tutmayanlar	85	86.74
Toplam	98	100

Deneklere hayvanlarının soy kütüklerini tutup tutmadıkları sorulduğunda, % 13.26'sının soy kütüklerini tuttuğu, % 86.74'nin ise tutmadığı biçiminde yanıtlar alınmıştır (Çizelge 4.8.). Soy kütüğü ancak, kültür ırkları için söz konudur. Yerli ırklar için soy kütüğü tutulmamaktadır. Bu hayvanların yüksek fiyata pazarlama olanağı da kendiliğinden azalmaktadır. Bu % 13.26 'sın da kültür ırkı süt sığırcılığı yaptığı söylenebilir.

Çizelge 4.9. Deneklerin hayvanlarını sigortalama durumu

Sigorta Yapma	İşletme Sayısı	%
Evet	0	0
Hayır	98	100
Toplam	98	100

Deneklere, hayvanları sigortalayıp sigortalamadığı sorulduğunda, hiçbir deneğin sigorta yapmadığı ortaya çıkmıştır (Çizelge 4.9.). Bu da sigortanın gereği ve öneminin anlaşılmadığını göstermektedir. Bu alanda tarımsal yayım çalışması yapılmasının gerektiği ileri sürülebilir. Sigorta şirketleri ile işbirliği içerisinde bu alanda programlar oluşturulması hararetle önerilebilir.

Çizelge 4.10. Aşı uygulaması durumu

Aşı Yaptırma	İşletme Sayısı	%
Evet	81	82.65
Hayır	17	17.35
Toplam	98	100

Çizelge 4.10.'de görüldüğü gibi, deneklerin % 82.65 hayvanlarına aşı yaptırırken, % 17.35'i ise aşı yaptırmamaktadır. Bu da bize deneklerin aşı konusunda çok duyarlı olduğunu göstermektedir. Ancak yine de önemli bir kesimin (% 17.35) aşı yaptırma alışkanlığının olmadığını göstermektedir. Bu konuda kamu kuruluşları ve özel sektöre önemli görevler düştüğü ortadadır.

Çizelge 4.11. Deneklerin veteriner hekim bulundurma durumu

Veteriner Kontrolü	İşletme Sayısı	%
Düzenli kontrol ettirenler	22	22.45
Hastalanınca çağırınlar	63	64.28
Hiç veteriner çağırmayanlar	13	13.27
Toplam	98	100

Çizelge 4.11.'da görüldüğü gibi deneklerin % 64.28'i başka deyişle büyük çoğunluğu ancak hayvanda hastalık ortaya çıkınca veteriner hekime başvurmaktadır. Bu da çoğu zaman geç olabilir. Bu nedenle deneklere düzenli olarak, hastalık olmasa da veteriner hekim denetiminden geçirilmesi gereği yayım örgütü tarafından anlaşılabilir biçimde gösterilmelidir. Deneklerin % 13.27'lik bir kesimi ise veteriner hekimle hiç ilişkiye geçmemektedir. Bunlar daha geleneksel alışılmış biçimde

hayvan hastalıkları ile ilgilenmektedir. Deneklerin % 22.45'i ise, hayvanlarını düzenli olarak veteriner hekim kontrolünde tutmaktadır.

Çizelge 4.12. Hayvanlar hastalandığında ilk başvuru durumu

Başvuru Yerleri	İşletme Sayısı	%
TİM Hayvan Sağlığı Şubesi	6	6.12
TİM ÇEY Şubesi	1	1.02
Özel Veteriner	66	67.34
Komşu	14	14.28
Diğer	6	6.12
Hiçbir yere başvurmayanlar	5	5.12
Toplam	98	100

Çizelge 4.12.'de görüldüğü gibi hayvanların hastalanması durumunda danışma ve yardım hizmeti almak için en fazla özel veterinerlere başvurmaktadır(% 67.34). Özel veterinerlerden sonra en fazla başvuru yerin deneklerin komşuları olduğu görülmektedir(% 14.28). TİM Hayvan Sağlığı ve TİM ÇEY Şubesinden yararlanma durumu ise % 7.14'dür. Ayrıca kendi deneyimlerini yeterli görüp hiçbir yere başvurmayanların sayısı da önemsenmeyecek kadar az değildir(% 5.12). Ayrıca diğer olarak ifade edilen yetiştiriciler, akrabalarında süt sığırları yetiştiriciliği hususunda deneyimi olanlara başvurduklarını söyleyenler % 6,12'dir. Buda hayvancılıkla ilgili yayım programının yetersiz olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.13. Hayvanların aştırılması

Aştırma Yöntemleri	İşletme Sayısı	%
Süt Sığırlarını Aştırmayanlar	1	1.02
Damızlık Boğa Yetiştiriciler	26	26.53
Kızgınlık döneminde dışarıdan boğa	17	17.34
Suni Tohumlama	54	55.11
Toplam	98	100

Çizelge 4.13.'de görüldüğü gibi, deneklerin % 55.11'i suni tohumlama yaptırırken, % 17.34'ü ise kızgınlık döneminde işletme dışından boğa getirmekte ya da boğaya götürmektedir. % 26.53'ü ise, kendi işletmesinde damızlık boğa yetiştirme yolunu seçmişlerdir. % 1.02 lik kesim yani bir denekse, süt sığırlarını aştırmadığını dile getirmiştir.

Bu sonuçlar bize süt veriminde boğa cinsinin önemini ortaya koymaktadır. Rasgele bir boğa yerine süt verimini yükselten, Şanlıurfa ekolojik koşullarına uyum sağlayan cinsler yeğlenmelidir. Bu noktada TİM'e önemli görevler düşmektedir.

4.1. 4. Süt hayvanlarının beslenmesi ve yem sağlama durumu

Hayvanları besleme ve yem sağlama özellikleri süt verimi üzerine etkili bir etkidir. Bu özellik aşağıda tartışmaya sunulacaktır.

Çizelge 4.14. Mera alanının bulunması

Mera Alanı	İşletme Sayısı	%
Var	40	40.81
Yok	58	59.19
Toplam	98	100

İşletme yakınında mera bulunması, mera hayvancılığı için bir avantaj oluşturabilmektedir. Deneklerin % 40.81'si işletmelerinin yakınında mera bulunduğunu dile getirirken, % 59.19'ü ise, işletmeleri yakınında mera bulunmadığını göstermektedir (Çizelge 4.14). İşletmelerin büyük bir kısmının yakınlıklarında mera alanlarının bulunmaması, hayvan yetiştirmeyi olumsuz olarak etkileyen etmenler arasında sayılabilir. Meraların iyileştirilmesi ve korunması yalnızca hayvancılık açısından değil aynı zamanda çevrenin sürdürülebilirliği bakımından da çok önemli ve anlamlıdır.

Çizelge 4.15. Hayvanların yemlenmesi durumu

Yemlenme Durumu	İşletme Sayısı	%
Yalnız Ahırda Yemleme	54	55.10
Yalnız Meraya Salma	6	6.12
Mera ve Ahırda Birlikte	35	35.71
Yol Kenarına Salanlar	3	3.07
Toplam	98	100

Yalnız ahırda yemleme oranı (% 55.10), hayvanlarını yalnızca merada besleyenlerin oranı oldukça düşüktür (% 6.12). İkinci büyük çoğunluk (% 35.71) her iki seçeneği de kullanarak hayvanları beslemektedir (Çizelge 4.15). Özellikle mera

alanlarının tamamen ortadan kalktığı entansif tarım alanlarında süt hayvanı yetiştiricileri, yol kenarı kamu ile alanlarında hayvanları besleme yolunu seçmektedir. Bu hem zahmetli, hem de trafik nedeni risk taşımaktadır.

Entansif tarım bir yandan mera alanlarını azaltarak geleneksel mera hayvancılığını azaltırken, yetiştiricileri barınaklarda hayvan yetiştirmeye zorlamaktadır.

Çizelge 4.16. Kaba yemin temin edildiği yerler

Yemin Temin Yerleri	İşletme Sayısı	%
Yalnızca Meraya Salanlar	6	6.12
Mülk Arazisinde Yem Bitkisi Yetiştirme	35	35.71
Hilvan Yem Fabrikası	12	12.24
Civar İllerdeki Yem Fabrikaları	4	4.08
Şanlıurfa'daki Yem Bayileri	29	29.61
Diğer	12	12.24
Toplam	98	100

Süt sığırı yetiştiriciliğinde girdiler içerisinde en büyük yere sahip olan kaba yemin temin edilmesinde çizelgede de görüldüğü gibi yalnız meraya sanlar % 6.12; mülk arazisinde yem bitkisi yetiştirenler % 35.71; Hilvan yem fabrikasından alanlar % 12.24; Şanlıurfa'daki yem bayilerinden temin edenlerin oranı % 29.59'dur (Çizelge 4.16). Buradan da anlaşılacağı üzere bölgede mera alanları çok sınırlıdır. Ayrıca mülk arazisinde yem bitkisi yetiştirenlerin daha çok kuru tarım yaptığını söyleyebiliriz.

Çizelge 4.17. Barınak durumu

Barınağın Yapısı	İşletme Sayısı	%
Mağara	7	7.14
Eski Tip Ahır	73	74.48
Eski tip fakat havadar	10	10.20
Yeni Tip	8	8.18
Toplam	98	100

Deneklerin % 7.14 lük kesimi doğanın olanaklarından yararlanarak mağaralarda hayvanlarını yetiştirirken, % 74.48'ü eski tip barınakları kullanmaktadır. Yeni tip barınaklarda hayvan yetiştiren denek oranı yalnızca % 8.18'de kalmaktadır (Çizelge 4.17.). Bu da yayım örgütünün bu alanda ne denli

önemsediğini ortaya koymaktadır. Çünkü hayvan barınakları, hastalık ve verimi etkileyen önemli etkenlerdendir.

4.1. 5. Süt verimi ve ürünlerini pazarlama sorunu

Süt sığırcılığı yapan yetiştiricilerin elde ettikleri süt ve ürünlerini uygun fiyatlarla pazarlayabilmesi süt sığırcılığının sürdürülebilirliğini etkilemektedir.

Çizelge 4.18. Yıllık süt verimleri durumu (kg/yıl)

Süt Verimleri	İşletme Sayısı	%
2000 ve daha az	43	43.87
2001-3000	22	22.44
3001-4000	18	18.36
4001-5000	10	10.20
5001 ve daha fazla	5	5.13
Toplam	98	100

Deneklere inek başı yıllık süt verimi sorulduğunda, önemli bir kesimin 2000 Kg/yıl ya da daha düşük bir verim alındığı dile getirilmiştir. Bu miktar, dünya standartlarının çok altındadır. Bu konuda yayım çalışmalarının eksikliği iyice ortaya çıkmaktadır. Bir süt ineğinden yılda 5001 kg verim alanların oranı yalnızca % 5.13'de kalmaktadır. Bu nitelik de bize bu alanda yayım çalışmalarının önemini göstermektedir (Çizelge 4.18.).

Çizelge 4.19. Sütün işlenerek mi yoksa işlenmeden mi pazarlanması durumu

Sütün Pazarlanma Şekli	Denek Sayısı	%
Sütü İşlenmeden Satanlar	21	21.42
Sütü İşleyerek Pazarlayanlar	38	38.77
Sütü Pazarlamayanlar	39	39.81
Toplam	98	100

Çizelgede 4.19'da görüldüğü gibi sütü işlenmeden satanların oranı % 21.42; sütü işleyerek satanların oranı % 38.77 ve sütü pazarlamayanların oranı ise % 39.81'dir. Burada bu veriler ışığında, araştırma alanında süt işleme ünitelerinin bulunmadığı söylenebilir. Ayrıca anketlerin yapılması sırasında sütü işleyen üreticilerin tamamına yakınının ilkel metotları (Kova veya tencere tabir edilen ev

gereçleri ile yapılan) kullandıkları tespit edilmiştir. Bu sebeple burada yapılacak yayım programında süt işleme tesislerinin kurulması ile ilgili hususların ele alınması önerilebilir.

Çizelge 4.20. Süt ve süt ürünlerinin pazarlanma yerleri

Ürünlerin Pazarlanma Yerleri	Denek Sayısı	%
Köydeki Komşulara	6	6.12
Marketlere/ Dükkanlara	5	5.10
Pazar Yerindeki Pazarcılara	4	4.08
Haldeki Komisyonculara	38	38.77
Sipariş Üzerine Direkt Evlere	6	6.12
Pazarlamayanlar	39	39.81
Toplam	98	100

Deneklere süt ve süt ürünlerinin pazarlanma yerleri sorulduğunda % 6.12'si köydeki komşularına; % 5.10'u marketlere ve dükkanlara; % 4.08'i şehrin değişik noktalarında kurulan pazar yerindeki pazarcılara; % 38.77'si haldeki komisyonculara ve % 6.12'sinin ise sipariş üzerine direkt evlere pazarladığı cevapları alınmıştır (Çizelge 4.20.). Buradan yola çıkarak üreticilerin pazarlama işleminin çok dağınık bir sistem içerisinde yürütüldüğü söylenilebilir. Bunun nedeninin de üreticilerin süt sığırcılığına dair her hangi bir örgütlerinin bulunmamasından kaynaklandığı sonucuna varılabilir.

Çizelge 4.21. Süt ve süt ürünlerinin pazarlanmasında sorun

Pazarlamada Güçlük	Denek Sayısı	%
Evet	14	14.28
Hayır	45	45.91
Pazarlamayan	39	39.81
Toplam	98	100

Süt ve ürünlerinin pazarlanması sorununa ilişkin soruya deneklerin % 14.28'i "Evet pazarlamada sorunum var" derken % 45.91'i pazarlamada sorunu olmadığını dile getirmiştir. % 39.81'si süt ve ürünlerini pazarlamayıp kendi gereksinmesi için tüketmektedir (Çizelge 4.21.).

Burada deneklerin yaklaşık % 40'ı ancak kendini beslemektedir. Ülke gereksinmesine katkısı olmamaktadır. Bu önemli kesim, tarımsal yayım çalışmalarını

ile pazar için üretim yapar düzeye getirilebilir. Bunun özel destek programları ile desteklenmesi beklenir.

4.1. 6. Deneklerin iletişim ilişkileri

İletişim ilişkileri, deneklerin bilgilenme ve yeniliklere açık olma bakımından kimi ip uçları vermektedir. Bu ilişkiler aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 4.22. Deneklerin başka köy ve şehir merkezindeki üreticileri ziyaret yolu ile iletişim kurma durumları

Başka Üreticilerle İletişim	Denek Sayısı	%
Evet	74	75.51
Hayır	24	24.49
Toplam	98	100

Deneklere diğer köy ve kentteki üreticilerle iletişim ilişkileri sorulduğunda % 75.51'i böyle bir iletişim ziyaret yolu ile gerçekleştiğini belirtirken, yaklaşık % 25'i ise böyle bir iletişim ilişkisinin bulunmadığını dile getirmiştir (Çizelge 4.22.). Denekler arasındaki bu yoğun ilişki, onların örgütlenmesi için bir avantaj olarak görülebilir.

Çizelge 4.23. Deneklerin televizyondan yararlanma durumları

TV Süt Sığırcılığı Program İzleme	Denek Sayısı	%
Evet	27	27.55
Hayır	71	72.45
Toplam	98	100

Deneklerin % 27.55'si televizyon süt sığırcılığı ile ilgili programları izlediğini dile getirirken, % 72.45'inin bu tür programları izlemediğini belirtmiştir (Çizelge 4.23.). Bunun nedenlerinden biri, deneklerin ilgisiz olmalarından kaynaklandığı söylenilebilir.

Çizelge 4.24. Gazete okuyor musunuz?

Gazete Okuma	Denek Sayısı	%
Evet	36	36.74
Hayır	62	63.26
Toplam	98	100

Deneklere gazete okuyor musunuz diye sorulduğunda deneklerin ancak % 36.74'ü evet diye, % 63.26'si ise hayır diye yanıtlamıştır (Çizelge 4.24.). Bu oranın oldukça yüksekliği ürkütücüdür. Ancak ilgisizliğin yanı sıra okuma yazma oranının da önemli yer tuttuğu söylenebilir.

Çizelge 4.25. Gazete okuma sıklığı

Gazete Okuma Sıklığı	Denek Sayısı	%
Her Gün	0	0
Birkaç Günde Bir	5	5.10
Haftada Bir	12	12.24
Ayda Bir	6	6.12
Fırsat Buldukça	13	13.26
Hiç	62	63.28
Toplam	98	100

Gazete okuyan deneklere bunun sıklığı sorulduğunda, çizelge 4.25.'de de görüldüğü gibi tamamı düzensiz bir gazete okuma alışkanlığına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Kuşkusuz bu durum, süt ve süt ürünlerine ilişkin gelişimleri de izlemeyi güçleştirmektedir.

4.1. 7. Tarımsal yayım ile ilişkiler

Deneklerin, kamu yayım örgütleri ile ilişkileri, bu alandaki yeniliklerden haberdar olmak bakımından önemli bir yer tutmaktadır. Bu durum aşağıdaki çizelgeler kanalı ile sunulacaktır.

Çizelge 4.26. Deneklerin köylerinde ÇEY yaymanları ile görüşme durumu

Görüşme Sayısı	Denek Sayısı	%
0	81	82.65
1	8	8.16
2	5	5.11
3	3	3.06
4≤	1	1.02
Toplam	98	100

Çizelgede 4.26. da görüldüğü gibi, ezici çoğunluk (% 82.65) yaymanlarla araştırma anına değin herhangi bir görüşme gerçekleştirememiştir. Birden fazla

görüşen deneklerin oranı ise % 17.35'dir. Bu ise oldukça düşük bir orandır. Bu verilere dayanarak yaymanların süt sığır yetiştiricileri ile iletişimi çok cılız olduğu söylenilebilir. Bu da ÇEY'de yürütülen bu konudaki proje ve programların yetersizliğinin bir göstergesidir.

Buradan yola çıkarak ÇEY ve yaymanlarına süt sığırcılığı alanında acilen program yapılması ve yayım etkinliklerinin artırılması önemle önerilebilir.

Çizelge 4.27. Deneklerin köylerinde TİM Hayvan Sağlığı Şubesi yaymanları ile görüşme sayısı

Görüşme	Denek Sayısı	%
0	19	19.38
1	53	54.08
2	17	17.36
3	5	5.10
4	2	2.04
5	2	2.04
Toplam	98	100

Deneklerin köylerinde TİM Havyan Sağlığı Şubesi yaymanları ile görüşme sayılarına bakıldığında hiç görüşmeyenlerin oranı % 19.38; sadece bir kez görüşenlerin oranı % 54.08; iki kez görüşenlerin oranı % 17.36 ; 3 ve daha fazla görüşenlerin sayısı ise % 9.18 olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.27.). Bu sonuçlara bakılarak adı geçen kurumun konu ile ilgili olarak çalışmalarının çok zayıf olduğu söylenebilir.

Çizelge 4.28. Deneklerin şehir merkezinde TİM ÇEY yaymanları ile görüşme sayısı

Görüşme	Denek Sayısı	%
0	91	92.86
1	3	3.06
2	4	4.08
Toplam	98	100

Ankette deneklere şehir merkezinde TİM ÇEY yaymanları ile görüşme sayıları sorulması sonucunda deneklerin çok büyük bir kısmı (% 92.86)'nın hiç görüşme yapmadığı, % 3.06'sının bir kez görüşme yaptığı, ancak % 4.08'inin iki kez görüştükları cevaplarına tespit edilmiştir (Çizelge 4.28.). Bu da araştırma alanında yaymanlar ile üreticiler arasındaki iletişimin çok düşük olduğunun bir göstergesidir.

Çizelge 4.29. Deneklerin şehir merkezinde TİM Hayvan Sağlığı elemanları ile görüşme sayısı

Görüşme	Denek Sayısı	%
0	83	84.69
1	7	7.15
2	2	2.04
3	4	4.08
4≤	2	2.04
Toplam	98	100

Ankette deneklere şehir merkezinde TİM Hayvan Sağlığı yaymanları ile görüşme sayıları sorulması sonucunda deneklerin çok büyük bir kısmı (% 84.69)'nın hiç görüşme yapmadığı, % 7.15'nin bir kez görüşme yaptığı, % 2.04'ünün iki kez görüştüğü, % 4.08'inin üç kez görüşme yaptıkları ve % 2.04'ünün ise dört kez görüşme yaptıkları tespit edilmiştir (Çizelge 4.29.). Bu da üreticilerin hayvan sağlığı şubesi elemanlarına olan güvensizliğinin göstergesi olabilir. Ayrıca kurumun da konu ile ilgili olan çalışmalarının yetersiz olduklarının bir göstergesi olarak nitelendirilebilir. Belki böyle bir örgütün varlığından habersizdir.

Çizelge 4.30. Süt sığırcılığı ile ilgili toplantılara katılım

Programa Katılma	Denek Sayısı	%
Evet	3	3.06
Hayır	95	96.94
Toplam	98	100

Deneklere kamu yayım örgütünün düzenlediği süt sığırcılığı alanındaki toplantılara katılımı sorulduğunda, ancak % 3.06'sının toplantıya katıldığı ve büyük çoğunluğun (% 96.94) bu tür etkinliklere katılmadığı ortaya çıkmaktadır (Çizelge 4.30.). Bunun iki nedeni olabilir. Birincisi, yetiştiricilerin ilgisizliği, ikincisi ise kamu yayım örgütüne düzenlenen toplantıların erek kümeye ulaşmadığı ya da bu alanda yürütülen yayım çalışmalarının yetersizliği ve etkisizliği belirgin biçimde dile gelmektedir.

4.2. Örgüt Dizgesi

Örgüt dizgesine ilişkin bulgular yedi bölüm altında sunulacaktır. Bu yedi bölüm: uygulanan tarımsal yayım modeli, yayım eylemi program planlaması,

amaçlar ve değerlendirilmesi, çalışma yöntemi, üreticilerle ilişki, öz değerlendirme ve hizmet içi eğitimidir.

4.2.1. Uygulanan tarımsal yayım modeli

Bu bölümde TİM ÇEY'in çalışmalarını hangi şekilde yürüttükleri hakkında bilgi verilecektir.

Çizelge 4.31. Şanlıurfa ÇEY şubesi olarak hangi tarımsal yayım sistemini uygulamaktasınız?

Sistem Durumu	Denek Sayısı	%
Eğitim ve ziyaret	5	38.46
Klasik	3	23.07
Herkes bildiği sistemi uyguluyor	4	30.78
Hiç biri	1	7.69
Toplam	13	100

Çizelge 4.31.'de görüldüğü gibi, yayımanların % 38.46'sı "Eğitim ve Ziyaret" % 23.07'si "Klasik" % 30.78'i ise "Herkes bildiği sistemi uyguluyor" derken % 7.69'u hiçbiri demektedir.

Bunlar da bize Şanlıurfa ÇEY'de tüm yayımanların kullandığı ortak tek bir yayım modelin olmadığını ortaya koymaktadır. Başka deyişle, ÇEY'in bu konuya gereken önemi vermediği ve bu özelliğin yalnızca Şanlıurfa ÇEY'e özgü olduğunu söylemek oldukça safdillilik olur.

4.2.2. Yayım eylemi program planlaması

Çizelge 4.32'de görüldüğü gibi, deneklerin % 7.69'u evet derken ezici çoğunluk olan % 92.31'i hayır demektedir.

Bu veriler bize, Şanlıurfa ÇEY'de süt sığırcılığı ilgili bir tarımsal yayım programının yapılmadığını göstermektedir. Bu da aynı zamanda ÇEY'in bu alanda niçin etkili olmadığını bir kanıtı olarak görülebilir.

Çizelge 4.32. Kurumunuzda süt sığırcılığı ile ilgili tarımsal yayım programı yapılıyor mu?

Tarımsal Yayım Durumu	Denek Sayısı	%
Evet	1	7.69
Hayır	12	92.31
Toplam	13	100

Çizelge 4.33’de görüldüğü gibi, “Kendiniz süt sığırcılığı ile ilgili hiç proje hazırladınız mı?” sorusuna deneklerin tamamı bunu hayır olarak yanıtlamışlardır. Bu yüzden bu alanda herhangi bir projenin uygulanması düşünülemez. Aşağıdaki çizelge 4.33’deki yanıtlar tarafından doğrulanmaktadır. Bu da yukarıdaki ileri sürülen görüşleri güçlendirmektedir.

Çizelge 4.33. Siz kendiniz süt sığırcılığı ile ilgili hiç proje hazırladınız mı?

Proje Hazırlama Durumu	Denek Sayısı	%
Evet	0	0
Hayır	13	100
Toplam	13	100

4.2.3. Amaçlar ve değerlendirilmesi

Yaymanların anketlerindeki amaçlar ve değerlendirilmesi bölümüne geçmeden önce burada amacın açıklaması, niçin amaç olmalıdır sorularının cevapları verilmeye çalışılacaktır. Anonim (1974), amacı şöyle tanımlamaktadır: “Ardından koşulan erişilmek istenen sonuç.” Kelsey ve Hearne (1949)’e göre “Amaç; gücümüzü, çalışmamızı yönelttiğimiz, ulaşmayı arzuladığımız son yada sonuçtur.” biçiminde tanımlanmaktadır. Aktaş (2004)’de ise daha geniş bir açıklama ile “Amaç, güncel doyurucu olmayan durumun değiştirilerek gelecekte ulaşılması düşünülen ve istenen bir durumdur.”

Yaymanların çalışmalarında eyleme başlamadan önce yeni, ne zaman, ne düzeyde, nerede, hangi işlev, hangi araçla ve ne kadar gerçekleştirilecek sorularına açıklık, belirginlik, anlaşılabilirlik, kesinlik sağlama yararı bakımından yaymanların çalışmalarında birinci sırada amaçlarının belirgin olması gerekmektedir.

Deneklere “Tarımsal yayım çalışmalarınızda kendinizce belirlediğiniz amaçlar var mı?” diye sorulduğunda deneklerin ancak % 53.84’ü evet derken, % 46.16’sı hayır biçiminde bu soruyu yanıtlamıştır (Çizelge 4.34.).

Bu sonuç da bize, deneklerin hemen hemen yarısının tarımsal yayım çalışmasında herhangi bir amaç belirlemediğini ortaya koymaktadır. Ayrıca bu, amaç belirlenmeden yapılan yayım çalışmalarının etkili olması da yukarıda yapılan açıklamalara göre başarılı olması beklenemez.

Çizelge 4.34. Tarımsal yayım çalışmalarınızda kendinizce belirlediğiniz amaçlar var mı?

Amaç Durumu	Denek Sayısı	%
Evet	7	53.84
Hayır	6	46.16
Toplam	13	100

Bir önceki çizelgede amaçlarının olduğunu belirten yedi yaymanın bu amaçların uygulanabilirliği sorulduğunda ancak % 7.69'u tarafından başarı oranı yüksek görülmekte, % 30.76'sı orta düzeyde ve % 15.38'i ise başarı oranını çok düşük görmektedir (Çizelge 4.35.).

Çizelge 4.35. Bu amaçlara ulaşılma derecesinin bir değerlendirmesini yapar mısınız?

Değerlendirme Durumu	Denek Sayısı	%
Tamamen	0	0
Çok	1	7.69
Orta	4	30.76
Az	2	15.38
Amaç yok	6	46.17
Toplam	13	100

Bu da zaten yaymanların yarıya yakınının amaçlarının olmamasının yanında amaçları olanların ise başarılı olabilmelerinin kendilerince bile zor olduğunun bilincinde olduklarını göstermektedir.

Çizelge 4.36. Sizce amaç değerlendirme nasıl yapılmalı?

Değerlendirme Durumları	Denek Sayısı	%
Yönetici tarafından	0	0
Yayman tarafından	1	7.69
Hem yönetici, hem de yaymanların katılımı ile	3	23.07
Yönetici, yayman ve üretici tarafından	9	69.24
Toplam	13	100

Çizelge 4.36'da görüldüğü gibi deneklere "amaç değerlendirme nasıl yapılmalı?" sorusu sorulduğunda yalnız yöneticiler cevabı % 0, yalnız yayımcı tarafından cevabı % 7.69, hem yönetici hem de yaymanların birlikte katılımı ile cevabı % 23.07 ve en son olarak yönetici, yayımcı, üretici ve konu ile ilgisi olan diğer tüm kamu kurum ve özel sektördeki kuruluşların birlikte cevabı ezici bir farkla % 69.24'tür. Buradan da yaymanların sadece yöneticilere olan güvensizlikleri ve yöneticilerin taraf tutma gibi durumlarının etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca süt

sığırcılığı ile ilgisi bulunan bütün tarafların bir arada değerlendirme yapılmasının yaymanların ortak görüşü olduğu söylenilebilir.

Çizelge 4.37. Bu yıl için süt sığırcılığı alanında belirlediğiniz hedefler var mı?

Hedef Durumu	Denek Sayısı	%
Evet	2	15.38
Hayır	11	84.62
Toplam	13	100

Yaymanların süt sığırcılığı alanında hedeflerinin olup olmasının incelenmesi hedeflenen sorulardan alınan % 15.38 evet, % 84.62 hayır cevaplarına dayanarak yaymanların her hangi bir hedeflerinin olmadığı söylenilebilir (Çizelge 4.37.). Buradan da bir amaç ve bir hedef olmadan yapılan çalışmaların değerlendirmeleri ne kadar başarılı olabilir?

Tarımsal Yayım'da Değerlendirme: Türkiye koşullarında, kamu yayımının tarımla uğraşan insanlara götürdüğü hizmetlerin bir işlerlik ve etkinlik kazanması yönünden tarımsal yayım eyleminin değerlendirilmesi kaçınılmazdır. Aktaş (2000), Türkiye'de yürütülen tarımsal yayım eylemlerinin gerçekleştirdiği etki, birkaç örneği dışında, dizgesel olarak yeterince araştırılmadığını vurgulamaktadır.

Kuşkusuz yaymanların, kendi çalışmalarının öznel bir değerlendirmesini yaptıklarını ve davranışlarını, ulaştıkları bu sonuca göre ayarladıklarını bilmekteyiz. Giderek bu yargılar, örgüte de yansımaktadır. Ancak, yaymanın edindiği deneyim ya da değerlendirme oldukça basit ve özeldir. Diğer bir deyişle, dizgesel değildir. Dizgesel olmayan bu tür deneyim ve bilgiler çoğu zaman yanıltıcıdır.

Aktaş (2005a), değerlendirme kavramını aşağıdaki iki biçimde kullanılabileceğini belirtmektedir:

- “Uygulanan program sonucu ulaşılan etkinin kanıtı ve denetimi olarak,
- Etkili etkenlerin belirlenmesi ve neden-sonuç ilişkisinin bilimsel çözümlenmesi olarak.”

Wilson (1946), tarımda yeniliklerin benimsetilmesi eylemlerinin dizgesel bir yoklaması olarak değerlendirme olgusuna 1930' lu yılların ortasından itibaren literatürde rastlandığını bildirmektedir. Aktaş (2000), böylesi bir gereksinmenin

henüz duyumsanmadığı Türkiye'de 21. Yüzyıl'da kaçınılmaz olarak gündeme gelebileceğini dile getirmektedir. Özellikle bu “AB ile müzakere sürecinde kaçınılmaz olacaktır.”

Aktaş (2004) tarımsal yayım çalışmasının değerlendirmesi konusundaki zorluğu aşağıdaki gibi vurgulamaktadır: “Yayım çalışmasının sonucu, matematiksel bir işlemin sonucundaki bir sayı gibi kesin değildir. Elma, armut gibi sayılarak belirlenemez.”

Değerlendirme süreci öyle kullanılmalı ki; tarımsal yayım eylemi ve yöntemi için daha iyi sonuçlar çıkarılabilsin.

Tarımsal yayım planlamasının dizgesel biçimde iyileştirilmesi, bu süreçte etkili olan bağlantıların saptanıp kavranmasına bağlıdır.

Tarımsal yayım, çalışmalarında etkinlik çoğunlukla elle tutulur biçimde somut değildir. Ayrıca oluşan değişikliklerin salt tarımsal yayım çalışmalarıyla gerçekleştiği de kesinkes savunulamaz.

Yayım çalışmasının değerlendirilmesinin temel amaçlarından birisi de, yürütülecek çalışmaların iyileştirilmesine olanak verecek bilgileri elde etmektir. Öngörülen amaçlara böylece daha kolay ve güvenilir biçimde ulaşılabilecektir.

Bunun için, üreticiler dizgesindeki üretici davranış gerekçelerinin, davranış değişiminin koşulları ve olayının bilinmesi ve kavranılması gereklidir. Bu, koşullar bütünündeki hangi etkenden nasıl etkili bir biçimde yararlanılabileceği gibi bilgilerin sağlanması gereklidir.

Albrecht ve ark. (1989), değerlendirmenin dört işlevini aşağıdaki gibi belirtmektedirler:

- Yaymanı desteklemeli,
- Programın aksayan yanlarını düzeltebilmeli,
- Planlamacıya yardımcı olmalıdır,
- Yayım politikacılarına yol gösterebilmelidir.

Aktaş (2000), Albrecht ve arkadaşlarının değerlendirme modelinde yer almayan beşinci bir işlevi daha eklemiştir: “Erek kümenin katılımı ve katkısını gerçekleştirmek.” Başka bir deyişle değerlendirme, erek kümenin katılım ve katkı biçimleri hakkında bilgi vermelidir.

Yapısal nitelikten kaynaklanan bir sonuç olarak TKB alt birimlerinde yürütülecek tarımsal yayım eyleminin genellikle dizgesel ve ayrıntılı planlaması yapılamadığından, planlama temelinde, başlangıç noktasından, varılması gereken nokta arasındaki durumun, karşılaştırılması oldukça zordur. Ayrıca:

- Program ve planlama yapılırsa, merkezi olarak yapılmaktadır.
- İl düzeyindeki yaymanların katılımı hiç yoktur ya da çok sınırlı olmaktadır.
- Ereklenen kümenin ve diğer paydaşların katılımı düşünülmemekte ve buna uygun olarak da gerçekleştirilmemektedir.

Bu tür bir planlamanın içeriği ve biçimi, il düzeyindeki koşullarla örtüşmemektedir. Bu merkezi planlamayı, il düzeyindeki özgül (spesifik) koşullara uyarlayacak uzmanın il düzeyinde bulunmaması da ek olarak engelleyici bir etken olarak ortaya çıkmaktadır.

Her yayım programı, sorun olarak algılanan belirli noktalardan hareket etmektedir. Bu, içinde bulunulan güncel konumun, ulaşılması gereken duruma göre tatmin edici olmadığı anlamına gelmektedir. Bir yayım programı, benimsetilme sorununu çözme olanağı ve uygun görülen bu yeniliğin uygulanmasına değgin yöntemin bir söylemidir.

Aktaş (2000), değerlendirme için 6 niteliğe özen gösterilmesini önermektedir:

“- Konu seçimi ve gerekçesi

- Sorun özgülleştirilmeli ve yaklaşım yöntemi belirlenmelidir
- Amaçlar ve değerlendirme varsayımları ya da araştırılacak sorular saptanmalıdır
- Bilgi türü, kaynak, yer, yöntem ve zaman planlaması gerçekleştirilmelidir
- Değerlendirme ölçütlerine göre değerlendirme planlanmalı ve yürütülmelidir
- Sonuçları tartışmaya açılmalıdır.”

Ancak burada, daha birinci sorudan itibaren diğer bütün sorular ve yanıtları ile birlikte düşünülmalıdır. İkinci ve onu izleyen sorularda da aynı biçimde davranılmalıdır. Bu, sağlıklı değerlendirme sonuçlarının alınması bakımından özellikle gereklidir.

4.2.4. Çalışma yöntemi

Çizelge 4.38’de görüldüğü gibi yaymanların üreticilerle olan ilişkilerinde izledikleri yola bakıldığında ayda bir köyleri ziyaret etme % 15.38, üreticiden talep gelirse ziyaret etme % 23.07, demonstrasyon yapma % 61.55’tir. Bu da yaymanların ilişki kurmada ortak bir yol izlemediklerini gösterir.

Çizelge 4.38. Üreticilerle olan ilişkilerinizde nasıl bir yol izliyorsunuz?

İzlenen Yol	Denek Sayısı	%
Ayda bir köyleri ziyaret ediyorum	2	15.38
Üreticiden talep gelirse ziyarete gidiyorum	3	23.07
Demonstrasyon yapıyoruz	8	61.55
Toplam	13	100

Bir program ve plana uyulmadan yapılan çalışmaların başarılı olamayacağı düşünülebilir. Bu da araştırma alanında süt sığırcılığının neden geride kaldığının bir göstergesi olabilir.

Çizelge 4.39. Tarımsal üretici ile iyi bir ilişki geliştirebilmek ve daha etkili bir tarımsal yayım hizmeti sunabilmek için nasıl bir yöntem izliyorsunuz?

İzlenen Yöntem	Denek Sayısı	%
Onların güvenini kazanmaya çalışırız	2	15.38
Her türlü sorunlarını çözeriz	0	0
Birlikte çalışma yolunu izlerim	7	53.84
İlişki kurmaya çalışmam	4	30.78
Toplam	13	100

Yaymanların çalışmalarında izledikleri yöntemler yukarıdaki çizelge 4.39.’da görüldüğü gibi çok çeşitlilik göstermektedir. Onların güvenini kazanmaya çalışanların oranı % 15.38, her türlü sorunlarını çözme % 0, birlikte çalışma yolunu izleyenlerin oranı % 53.84 ve hiç ilişki kurmayanlarının oranı % 30.78’dir. Burada her ne kadar üreticilerle birlikte çalışma yöntemini benimseyenler çoğunlukta olmalarına karşın ilişki kurmadan çalışma yöntemini benimseyenlerin oranı hiç de önemsenmeyecek kadar az değildir. Bu da yalnız süt sığırcılığında değil, tüm tarımsal üretimin neden istenilen ilerlemeye ve gelişmiş ülkeler düzeyine ulaşamadığının bir göstergesi olabilir.

Çizelge 4.40. Tarımsal yayım çalışmanızda en çok hangi zorluklarla karşılaşılıyorsunuz?

Zorluk Durumu	Denek Sayısı	%
Üreticilerin güvensizliği	0	0
Üreticiyi ikna etme	0	0
Sorunu bizim çözmemizi bekliyorlar	3	23.07
Uzmanlık alanı dışındaki konularda zorlanıyorum	9	69.24
Diğer	1	7.69
Toplam	13	100

Yaymanlara çalışmalarında karşılaştıkları zorluklar sorulduğunda en büyük sorunun % 69.24 ile uzmanlık alanı dışındaki konularla ilgili olduğu, bunu üreticilerin var olan sorunlarını yaymanlardan çözmelerini beklediklerini ifade edenlerin oranı % 23.07 ve sadece % 7.69'u ise yaymanların çalışma şartlarının ağırlığından yakındıkları çizelge 4.40'da görülmektedir. Buradan yaymanların üreticileri ikna etmede bir zorlukla karşılaşmadıkları fakat çoğunluğun uzmanlık alanları dışındaki konulardan gelen sorunların oluşturduğu durumu göz önüne alınırsa, bunda kurum içerisinde hizmet içi eğitimin yetersizliğinden kaynaklandığı söylenilebilir.

4.2.5. Üreticilerle ilişki

Çizelge 4.41'de görüldüğü gibi yaymanlara hayvancılıkla ilgili gelen sorunların başında % 38.48 ile balık yetiştiriciliği, bunu % 23.07 ile süt sığırcılığı, besi sığırcılığı % 15.38, kanatlı yetiştiriciliği % 15.38 ve en son olarak % 7.69 ile küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yer almaktadır. Burada balıkçılığın ön planda yer alması GAP'ın devreye girmesinden sonra başladığı, bunun da üreticilerin değişik yeni iş sahalarına eğilimlerinin fazla ve yeniliklere açık oldukları söylenilebilir. Süt sığırcılığında sorunların ikinci sırada yer alması ise bu alanda yeteri kadar yayım çalışmasının yapılmadığının bir göstergesidir.

Çizelge 4.41. Hayvancılıkla ilgili alanlardan gelen sorunlar daha çok hayvancılığın hangi kolu ile ilgilidir?

Hayvancılık Kolları	Denek Sayısı	%
Süt sığırcılığı	3	23.07
Besi sığırcılığı	2	15.38
Küçük baş hayvancılıkla ilgili	1	7.69
Kanatlı yetiştiriciliği	2	15.38
Balık yetiştiriciliği	5	38.48
Toplam	13	100

4.2.6. Öz değerlendirme

Deneklere sorulan süt sığırcılığı alanında kendinizi yayman olarak yeterli buluyor musunuz sorusuna deneklerin % 30.76'sı evet derken, % 69.24'ü ise hayır yanıtını vermiştir (Çizelge 4.42.). Bu da yaymanların süt sığırcılığı alanında yeterli bilgi donanımına sahip olmadıklarının bir göstergesi olarak tanımlanabilir. Belki de sorunlar dizininin çözümünde başlangıç noktası burası kabul edilerek, öncelikle yaymanlara süt sığırcılığı alanında dizgesel ve sorun çözümüne yönelik HİE “Hizmet İçi Eğitim” verilmesi yoluna gidilmelidir.

Çizelge 4.42. Süt sığırcılığı alanında yayman olarak kendinizi yeterli buluyor musunuz?

Yeterlilik Durumu	Denek Sayısı	%
Evet	4	30.76
Hayır	9	69.24
Toplam	13	100

Deneklere sorulan “sizce iyi bir yayman hangi bilgi ve deneyime sahip olmalı?” Sorusuna % 46.15'i iletişim becerisi iyi olmalı, % 15.38'i üretici ile birlikte çalışmalı, % 30.78'i iyi bir tarımsal bilgiye sahip olmalı derken % 7.69'u ise ikna becerisi yüksek olmalıdır diye cevap vermişlerdir(çizelge 4.43.).

Çizelge 4.43. Sizce iyi bir yayman hangi bilgi ve deneyime sahip olmalı?

Bilgi ve Deneyim Durumu	Denek Sayısı	%
İletişim becerisi iyi olmalı	6	46.15
Üretici ile birlikte çalışmalı	2	15.38
İkna becerisi yüksek olmalı	1	7.69
İyi bir tarımsal bilgiye sahip olmalı	4	30.78
Toplam	13	100

4.2.7. Hizmet içi eğitim (HİE)

Çizelge 4.44'de görüldüğü gibi yaymanların kurum bünyesinde yapılan HİE'e katılma oranı oldukça yüksektir (% 92.30). Programa katılmayanların yüzdesi ise % 7.70'dir. Burada HİE katılmayanlar gerekçesi gereksinim duymamalarından ve konuya hakim oldukları iddialarından kaynaklanmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere yapılacak bir HİE'e katılım yüksek oranda olacak, fakat katılımın % 100 olmasını beklemek biraz hayal olur.

Çizelge 4.44. Kurumumuz tarafından yapılan HİE'ye katıldınız mı?

Katılma Durumu	Denek Sayısı	%
Evet	12	92.30
Hayır	1	7.70
Toplam	13	100

HİE katılan deneklerin ancak % 23.09'si bir ay ve daha uzun süreli bir eğitim alırken, % 61.53'ü ise bir hafta süreli eğitim almış olup % 7.69' u üç-dört günlük bir eğitim almış olup, % 7.69' u si ise hiç HİE katılmamıştır (Çizelge 4.45.). Buradan anlaşılacağı üzere deneklerin katıldıkları HİE süresi farklılık göstermektedir.

Çizelge 4.45. Katıldığınız bu HİE'ye süresi ne kadardı?

Katılım Süresi	Denek Sayısı	%
Katılmadım	1	7.69
Bir-İki Gün	0	0
Üç-Dört Gün	1	7.69
Bir Hafta	8	61.53
Bir Ay ve Daha Fazla	3	23.09
Toplam	13	100

Süt sığırcılığı alanında HİE gereksiniminiz var mı sorusuna deneklerin % 69.23'ü evet derken % 30.77'si ise hayır cevabını vermişlerdir. Buda gösteriyor ki yaymanlar kendilerini süt sığırcılığı alanında yeterli görmemektedirler (Çizelge 4.46.). Bilimin ve teknolojinin sürekli değiştiği bir durumda eğitime ihtiyaçları olmadıklarını savunan deneklerin konu ile ilgili bilgilerinin güncelliği tartışmaya açıktır.

Çizelge 4.46. Süt sığırcılığı ile ilgili HİE'ye gereksiniminiz var mı?

Gereksinim Durumu	Denek Sayısı	%
Evet	9	69.23
Hayır	4	30.77
Toplam	13	100

HİE ne kadar sıklıkta yapılmalı sorusuna deneklerden gelen cevaplar çok çeşitlilik göstermektedir. Bir önceki bölümde kendi bilgi deneyimlerini yeterli gören denekler eğer bir HİE yapılacaksa bu en az altı ayda bir veya yılda bir kez olabilir yanıtını vermişlerdir. Fakat büyük bir çoğunluğu (% 53.86) HİE'lerin belirli bir zaman aralığı şart koşulmaksızın sürekli sorun ve ihtiyaca göre yapılması yönünde hem fikirlidir (Çizelge 4.47.).

Çizelge 4.47. Sizce HİE ne kadar sıklıkla yapılmalı?

Sıklık Durumu	Denek Sayısı	%
Yapılmamalı	0	0
Yılda bir	2	15.38
6 Ayda bir	3	23.07
3 Ayda bir	0	0
Her Ay	1	7.69
Sorun ve İhtiyaca Göre	7	53.86
Toplam	13	100

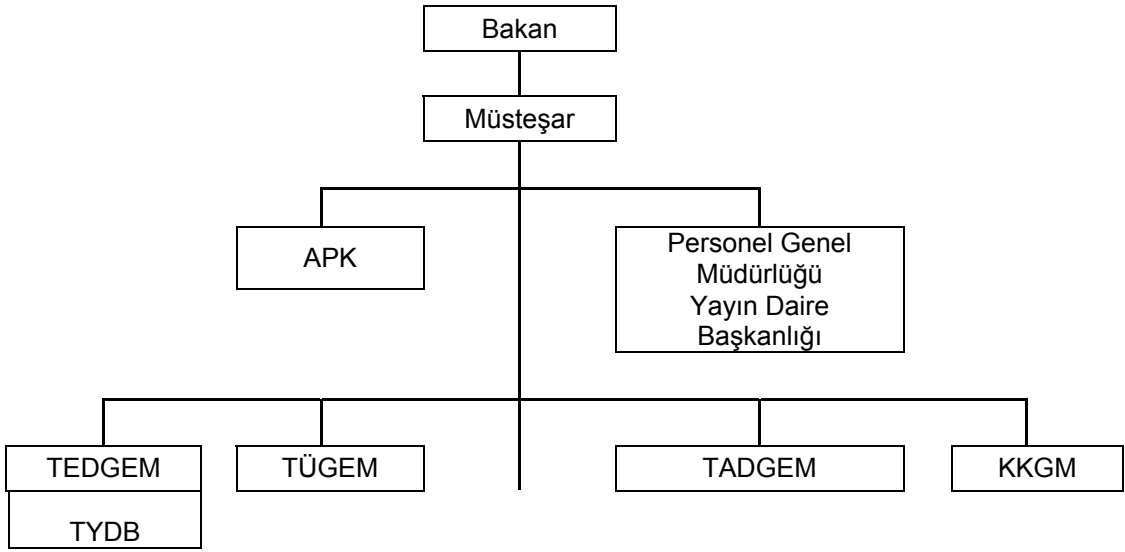
HİE'ye katılan deneklerin %76.92'si aldıkları eğitimin, tarımsal yayım çalışmalarında kendilerine olumlu katkı sağladığını, deneklerin %15.39'u ise aldıkları eğitimin, tarımsal yayım çalışmalarında kendilerine olumlu katkı sağlamadığını belirtmişlerdir (Çizelge 4.48.). Burada, eğitimin deneklerin çalışmalarında kendilerine fayda sağladığı, eğitimleri faydalı bulmayanların ise yapılan eğitimlerin çalışma alanındaki sorun ve gereksinimlerden uzak olması nedeniyle, eğitimlere katılmak istemedikleri söylenebilir.

Çizelge 4.48. Şu ana kadarki katıldığınız HİE'lerin tarımsal yayım çalışmalarınızda size katkısı oldu mu?

Katkı Durumu	Denek Sayısı	%
Katılmadım	1	7.69
Evet	10	76.92
Hayır	2	15.39
Toplam	13	100

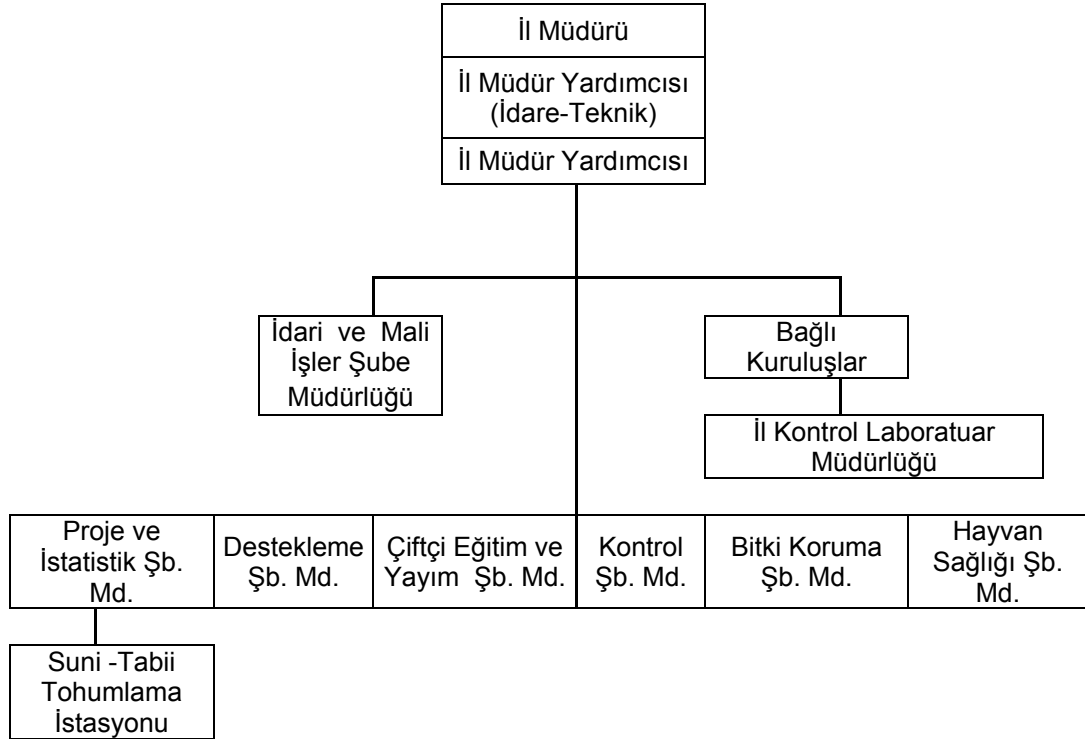
4.3. Tarım İl Müdürlüğü Teşkilat Yapısı

ÇEYŞ'deki yaymanların bağlı oldukları ve çalışma biçimlerinin belirlenmesinde etkili olması sebebiyle burada tarım il müdürlüğünün hiyerarşik yapısı verilecektir. Fakat burada, Şanlıurfa Tarım İl Müdürlüğü'nün örgüt yapısından önce Tarım ve Köyişleri Bakanlığının merkezi teşkilat yapısı şekil 4.1.'de gösterilmiştir. Taşra teşkilat yapısı da bir sonraki şekil 4.2'de gösterilmiştir.

Şekil 4.1. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın Merkezi Teşkilat Yapısı

Şekil 4.1'de gösterildiği üzere bakanlığı temsil eden kişi bakandır. Bakanın kademesi altında müsteşar bulunmaktadır. Müsteşarlık birimi doğrudan bakana bağlıdır. Müsteşardan sonra aynı derecelerde bakanlığa bağlı Personel Genel Müdürlüğü, Yayın Daire Başkanlığı ile Araştırma Planlama Koordinasyon (APK) birimi bulunmaktadır. Bakan ve müsteşara, aynı derecede ve yetkilerle bağlı 4 genel müdürlük bulunmaktadır. Bu genel müdürlükler: Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü (KKGM), Tarımsal Araştırma Değerlendirme Genel Müdürlüğü (TADGEM), Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (TÜGEM), Teşkilatlandırma ve Destekleme Genel Müdürlüğü (TEDGEM), biçiminde bir örgüt modeli bulunmaktadır. Tarımsal Yayın Daire Başkanlığı(TYDB), Teşkilatlandırma ve Destekleme Genel Müdürlüğü'ne bağlı bir birim olarak kurulmuştur. Bakanlığın taşra teşkilatı olarak oluşturulan il ve ilçe müdürlükleri ve bağlı bulunan birimler bir sonraki çizelgede verilmiştir (Anonim, 2001).

Şekil 4.2. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Taşra Teşkilat Yapısı

Şekil 4.2’de taşra teşkilatı; bir il müdürü , iki il müdür yardımcısı, bir bağlı kuruluş, yedi şube müdürlüğü ve on ilçe müdürlüklerinden oluşmaktadır. Bu örgüt yapısının hiyerarşi durumu ve çalışma alanları yukarıdaki şekil 4.2’de gösterilmiştir. Yukarıda şekil 4.1’da Tarım ve Köyişleri Bakanlığı merkezi teşkilatının hiyerarşi yapısı bakanlıktan başlanılarak gösterilmiştir.

Teşkilat yapısından anlaşıldığı gibi Çiftçi Eğitim ve Yayım Şubesi, TİM içerisinde bir şube olarak yer almaktadır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı kuruluş yasasına göre TİM’in görevleri Aktaş (2000), tarafından yayım ve idari görevler olarak aşağıdaki gibi sınıflanmıştır.

4.3.1. Yayım görevleri

1. İlin tarımsal envanterini çıkartarak tarımsal üretim potansiyelini mevcut teknolojiye göre belirlemek,

2. Her türlü il yayım programını hazırlamak (bitki, hayvan, su ürünleri üretimi, girdi kullanımları, değerlendirilmesi vb.) faydalı bilgileri broşür, el kitabı, gösteri vb. yollarla kendi elemanlarına ve çiftçilere ulaştırmak, çözüm getirilmesi

istenen çiftçi sorunlarını araştırmak ve Bakanlık Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı'na intikal ettirmek,

3. Araştırma kuruluşları ile doğrudan merkeze bağlı olan benzeri kuruluşlarla ve merkezlerce işbirliği halinde uygulamaya dönük deneme ve demonstrasyonlar programlamak ve yürütmek,

4. Köy Hizmetleri ve Devlet Su İşleri Müdürlükleri ile halk tarafından sulamaya açılan alanlarda tarım tekniklerini çiftçilere öğretmek ve yaymak,

5. Tarım ürünlerinin işlenip değerlendirilmesine, pazarlanmasına ve bunun için gerekli tesislerin kurulmasına yardımcı olacak çalışmalar yapmak, bu konuda üreticileri ve müteşebbisleri yönlendirmek,

6. İl dahilinde uygulanan entegre ve muhtelif tarım ve kırsal kalkınma projelerinin gerektirdiği hizmetleri yapmak, yeni yapılacak projelerin gerektiği ön etüt ve envanter çalışmalarını yürütmek,

7. Projeye dayalı olarak kurulacak işletmelere ait kredi taleplerini inceleyerek uygun olanların gerekli proje çiftlik geliştirme projelerini hazırlamak,

8. İl dahilinde bitkilere zarar veren hastalık, zararlı ve yabancı otların tespitini yapmak ve koruma programlarını hazırlamak, onaylanmış programların uygulamasını sağlamak,

9. Projeler çerçevesinde köylerde istihdam imkanlarını artırmak amacıyla el sanatlarının geliştirmesini, yayılması ve tanıtılmasını sağlayıcı ve mamullerinin pazarlanmasını kolaylaştırıcı tedbirler almak,

10. Örnek çiftçi yetiştirme gayesi ile çiftçi çocukları ve gençler için eğitim programları ve projeleri uygulamak,

4.3.2. İdari görevleri

1. İlin tarım ürünleri ekilişi, verimi ve ürünlerin tahmin çalışmalarını yapma, tarımla ilgili her türlü istatistik bilgilerinin zamanında toplanmasını sağlama,

2. İl dahilinde çözümlenmeyen hastalık, teşhis ve tedavi sorunlarını ilgili araştırma merkezlerine ve bakanlığa intikal ettirmek, araştırma ve teşhis sonuçlarına göre gerekli tedbirleri almak,

3. Bakanlığa bağı hayvan sağığı ile ilgili hastane, klinik vb. merkezleri yönetmek; özel sektörece kurulacak bu çeşit tesislere Bakanlıkça belirlenecek esaslara göre izin vermek ve kurulmuş olanları denetlemek,

4. Özel sektörece kurulacak suni tohumlama istasyonları ve damızlık yetiştirme işletmelerine Bakanlıkça belirlenecek esaslara göre izin vermek ve denetlemek,

5. İl dahilinde etkinlikte bulunan ilaç bayileri ve ilaçlama yapan özel ve tüzel kişilerin kontrolünü yapmak, gıda ve yem stokları, gıda ve yem konuları ilgilendiren etüt ve envanterini hazırlamak, ruhsatlı yem fabrikalarını asgari teknik ve sağılık şartları bakımından denetlemek, gıda ve yem sanayi ürünlerinin belirlemiş esaslara uygunluğunu denetlemek,

6. Su ürünleri ile ilgili araştırmalar yapmak ve her türlü tedbir ve teşvik koruma tedbirlerin alınmasını, üretim alanlarının kiralanmasını ve işletilmesini ve verimlerinin artırılmasını sağılamak, su kaynaklarının kirlenmesini önleyecek ve su ürünlerini zarardan koruyacak tedbirleri almak ve aldirmek,

7. Tarım arazisinde ekili dikili ve mera gibi bitki alanlarının ve bunların ürünlerinin taşınır ve taşınmaz çiftçi mallarının korunmasını ve tabi afetlerden zarar gören çiftçilere özel kanunlara göre yardım yapılmasını sağılamak için ilgili kuruluşlar ile işbirliği yapmak ve çalışmalara yardımcı olmak,

8. Özel kanunlarla verilen görevler ile bakanlık ve vali tarafından verilecek benzer görevleri yapmak,

9. İlin tohum, fidan, fide, gübre, ilaç, aşı, serum, tarımsal alet ve damızlık hayvan, yumurta, civciv, balık yavrusu ve yumurtası, ipek böceğı tohumu, ana arı kovan, sperma ve zirai kredi gibi girdi ihtiyaçlarını köy grup teknisyenlerini ve içlerde gelen bilgiler ışığında tespit etmek, bunların tedariki ve dağıtımını için TZDK ve T. C. Ziraat Bankası, tarımsal amaçlı kooperatifler, döner sermaye, bütçe imkanları ve varsa fon gibi imkanlardan yararlanmak üzere tedbirler almak.

5. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Sonuç ve öneriler, sonuçlar bölümü ayrı, öneriler kısmı ayrı bir bölüm olarak ele alınıp sunulacaktır.

5.1. Sonuçlar

Araştırmadan elde edilen bulgular, sonuçlar bölümünde iki ana başlık altında ele alınacaktır. Bunlardan birincisi üreticiler dizgesi ikincisi ise örgüt dizgesi şeklinde olacaktır.

5.1.1. Üreticiler dizgesi

Süt sığırı üreticiliği yapan üreticilerin büyük bir bölümü orta yaş ve üzerindekiilerden oluşmaktadır. Gençlerin süt sığırcılığına ilgileri daha düşük seviyelerdedir.

Yetiştiricilerin büyük bir çoğunluğu dört ve üzerinde çocuk sayısına sahiptirler. Bu da bölgenin sosyo-ekonomik yapısından kaynaklanmaktadır. Buradaki çocuk sayılarının fazla oluşu işletmelerin büyüklüklerinin daralmasına neden olmaktadır.

İşletmelerdeki süt sığırı sayısı genelinde beş ve daha altındadır. Bu da genelde üreticilerin öz tüketimi karşılamak amacı ile süt sığırcılığı yaptığını göstermektedir. Süt sığırcılığını pazarlama amacı ile yapan işletmelerdeki süt sığırı sayısı fazla olmasına karşın bu işletmelerin sayılarının az olması süt sığırcılığının ekonomik olarak yapılmadığını göstermektedir.

Bir önceki paragrafta değinildiği üzere süt sığırcılığı yapanların büyük bir bölümü bunu öz tüketimi karşılamak amacı ile yapmaktadır. Bunun yanında öz tüketimi karşılamak ve ürününün bir kısmını da pazarlamak amacını güdenlerin

büyük bir yüzdeye sahip olmalarına karşın burada pazarlanan ürün miktarının belirsizliğinden dolayı bunu da ekonomik olarak söylemek mümkün değildir. Süt sığırcılığını sadece pazarlamak amacı ile yapanların yüzdesi ise çok düşüktür.

İşletmelerin büyük bir bölümü, on yıl ve daha kısa bir geçmişe sahiptir. Günden güne süt sığırcılığına başlama oranı düşmektedir. Buna da GAP'ın bölgeye gelmesi ve bunun sonucu olarak bütün tarım alanlarının sulu tarıma yönelmeleri sonucunda mera alanlarının azalması ve diğer nedenlerle birlikte sebep olmaktadır.

Yetiştiricilerin çok büyük bir kısmı tek tür hayvan yetiştiriciliği yapmaktadır. Karma (Büyük baş ve küçük baş hayvan) yetiştiriciliğini tercih etmemektedirler. Bu da üreticilerin hayvan yetiştirmede görece bir uzmanlaşmaya eğilimlerinin olduğunu göstermektedir.

Üreticilerin çok büyük bir çoğunluğu hayvanlarını hayvan pazarından temin etmektedirler. Bir kamu kuruluşu olan Ceylanpınar TİGEM'den hayvan temin eden üreticilerin oranları çok düşüktür. Bu da Ceylanpınar TİGEM'in aktif bir yayım programı yapamadığının bir kanıtıdır.

Üreticilerin hayvanların soy kütüklerine dair bilgileri tutma alışkanlıklarının olmadığı tespit edilmiştir. Soy kütüğü tuttuğunu iddia eden üreticiler yazılı bir kaynak gösterememiş sadece sözlü olarak ifade etmişlerdir.

Hayvanlarını sigorta yaptıran üretici bulunmamıştır. Üreticilerin büyük bir çoğunluğunun ise böyle bir durumdan haberdar olmadıkları tespit edilmiştir. Hayvanları sigortalama durumlarının varlığından haberdar olan çok küçük bir kısım üreticiler ise yörede böyle bir sigortalatma mekanizmasının olmadığını ifade etmişlerdir.

Diğer olgulara nazaran üreticilerin aşı yaptırmaya hususuna daha bir önem verdikleri açık bir şekilde görülmektedir. Aşı yaptırmayı benimsemeyen üreticilerin bulunması TİM ÇEY'in aktif ve etkili bir yayım programının olmamasından kaynaklanmaktadır.

Üreticilerin büyük bir çoğunluğu ancak hayvan hastalanınca veteriner çağırmaktadırlar. İnsan sağlığında olduğu gibi hayvan sağlığında da hastalığa müdahalenin gecikmesi çoğu zaman olumlu sonuç vermemektedir. Düzenli veteriner kontrolünde yetiştiricilik yapanlar az olmamakla birlikte hiç veterinerlere müracaat etmeyenlerin sayısı ise önemsenmeyecek kadar az değildir. Veterinere müracaat

etmeyenlerin gerekçesi ise kendi öz deneyimlerine olan güvenlerinden kaynaklanmaktadır. Zaten yeniliklerden ve teknolojilerden haberdar olmayan bu üreticilerin öz deneyimleri tartışmaya açıktır.

Dağ köylerinde süt sığırı yetiştiriciliği Ova köylerine oranla daha yüksek seviyelerde olduğu, GAP sulamasının olmadığı yani kuru tarımın yapıldığı alanlarda süt sığırı yetiştiriciliği GAP sulamasının yapıldığı alanlara daha yüksek seviyelerdedir. Fakat süt sığırı yetiştiriciliğinde işletmenin şehir merkezine yakın olması veya olmaması hususunda bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

5.1.2. Örgüt dizgesi

Araştırma bulguları tüm yaymanlarının ortak bir tarımsal yayım modeline göre çalışmadıklarını ortaya koymuştur. Ayrıca ÇEY süt sığırcılığına ilişkin kısa ve süreli bir yayım program ve projesinin bulunmaması, bölge yetiştiricileri için büyük bir şanssızlıktır.

Yaymanların süt sığırcılığına ait kendi geliştirdikleri bir amaç yoktur. Başka yapılan çalışmalar bir amaç ekseninde yürütülmediğinden etkisi çok cılızdır.

Yaymanlar yürüttükleri yayım çalışmalarının değerlendirilmesi konusunda çok olumlu tutum çizmektedirler. Tüm paydaşlarla birlikte bir değerlendirmenin daha anlamlı olacağı düşüncesine sahiptir.

Çalışma yöntemi düzensiz ve dizgesizdir. Varolan insan ve maddi kaynaklar verimli biçimde kullanılmamaktadır.

Yaymanlar, erek küme ile birlikte çalışmaya eğilimlidirler. Bununla beraber, kimi yaymanlar, özel nedenlerden dolayı yetiştiricilerle ilişki kurmaktan kaçınmaktadır. Çalışma konusunda yaymanlar kendilerini yetersiz görmektedirler. İletişim becerileri bakımından yaymanlar, eksikliklerini vurgulamaktalar ve bu alanda eğitim gereksinmelerini dile getirmektedirler.

Büyük çoğunluğun örgüt içi hizmet içi eğitimlere katılmasına karşın bu konuların çalışma alanındaki sorun ve gereksinmelerden uzak olması nedeniyle yararının az olduğu görülmektedir.

5.2. Öneriler

Öneriler, üreticiler ve örgüt dizgesi olarak iki bölümde ele alınacaktır.

5.2.1. Üreticiler Dizgesi

Üreticiler dizgesine ait öneriler 7 ayrı başlık altında sunulacaktır.

5.2.1.1. Kişisel özellikler

Araştırma bulguları, gençlerin süt sığırcılığına isteğinin az olduğunu ortaya koymuştur. Bunun ana nedeni süt sığırcılığının, emek yoğun bir uğraşı olmasından ileri geldiği düşünülebilir. Tarımsal yayım çalışmasında bu yaş etkenine özen gösterilmesi önerilebilir.

5.2.1.2. Araştırma alanında süt sığırcılığının durumu

Süt sığırı işletmelerindeki hayvan sayısı oldukça düşüktür. Bu da bize süt sığırcılığının yalnızca öz tüketime yönelik olduğunu göstermektedir. Ülkeye ekonomik bir katkısından söz etmek bu anlamda zordur. Bu nedenle hükümetin varolan bu tutumu değiştirecek, hayvan sayısının artırılması yönünde destekleme programlarının hayata geçirilmesi özellikle önerilebilir.

5.2.1.3. Süt sığırcılığının geleceğine ilişkin

Deneklerden süt sığırcılığı ile ilgili kredi alanların sayısı değinilmeyecek kadar azdır. Hayvan sigortası henüz araştırma alanında yabancı bir kavramdır. Bu alanda ÇEY'in, sigorta şirketleri ile işbirliği yaparak bu sistemin bölgede benimsenmesi yönünde çalışmalar yapması yararlı olacaktır. Ayrıca, aşiret yapısından dolayı hayvan besleme alışkanlığının kuşaktan kuşağa geçmesi hala kaybolmamıştır. Araştırma alanının bu özelliğinden faydalanılarak, gerekli önlemlerin alınmasıyla da bölgede süt sığırcılığının yayılması beklenebilir. Özellikle, bölgeye adaptasyonu

yüksek verimli hayvanların bulunması çalışmaları, aşırtmalarda suni tohumlama uygulamalarının yaygınlaştırılması, Televizyonlarda hayvancılık programlarına yer verilmelidir.

5.2.1.4. Beslenme ve yem durumu

Tarımın modernleşmesi ve sulamanın yaygınlaşması ile birlikte mera alanları giderek ortadan kaybolmaktadır. Kaba yem sağlama olanağı bulunmaktadır. Bu nedenle ahır hayvancılığının geliştirilmesi yönünde teşvikler verilmeli ve ÇEY bu alanda yeni program hazırlayıp uygulamaya koymalıdır.

5.2.1.5. Süt verimi ve pazarlama durumu

Araştırma alanında süt verimi genel olarak çok düşüktür. Süt ve ürünlerinin pazarlanması düzensizdir ve bu yetiştiricilerin aleyhine işlemektedir. Bundan dolayı üreticilerin kooperatifler biçiminde örgütlenmesi teşvik edilmeli ve yetiştiricilere bu alanda kapsamlı yayım hizmeti de sunulmalıdır.

5.2.1.6. Tarımsal yayım örgütü ile ilişkiler

Yetiştiricilerin kendi aralarında tarımsal yayım örgütü ile ilişkileri cılızdır. Bu her iki tarafı da bağlamaktadır. Çünkü bir yanda ÇEY'in bu alandaki çalışması yetersizdir, diğer yanda yetiştiriciler gerekli girişim gücüne sahip değildirler. Bu pasif tutum onların aleyhine olan bir durumdur. Bunun için uygun yayım programları geliştirilmelidir.

5.2.2. Örgüt dizgesi

Örgüt dizgesine ait öneriler 6 başlık altında bir araya getirilecektir.

5.2.2.1. Tarımsal yayım programı

Süt sığırcılığı alanında şimdiye değin yapılan yayım çalışmalarının yetersizliğini ve plansızlığını gidermek amacı ile Şanlıurfa ÇEY şubesinin, süt sığırcılığı konusunda düzenli ve dizgesel bir program planlamasını gerçekleştirmesi önerilebilir.

5.2.2. 2. Amaçlar ve değerlendirilmesi

Tarımsal yayım çalışmalarının değerlendirilmesi, tarımsal yayım çalışmaları planlamasının ve bunun uygulamadaki potansiyelinin sürekli ve dizgesel bir biçimde belirlenmesi işlemi olarak görülmesi önerilebilir. Aktaş (2000), değerlendirme işlevi için “... yayım programının uygulamasında ortaya çıkan zorluklara yayım örgütünün dikkatini çekerek, bunun nedenlerini bulabilmeli ve düzeltme önerilerini geliştirebilmelidir.” biçiminde bir önermede bulunmaktadır.

ÇEY, yaptığı çalışmaları dizgesel bir biçimde değerlendirmelidir. Ulaşılan gerçek etkileri saptayabilmek için belirli yöntemler uygulanmalıdır. Böylece ÇEY; eyleminin gerçek etkisini saptayarak, gelecekte yürütülecek çalışmalara ışık tutabilir.

Türkiye’de yapılması gerekli olan tarımsal yayım eylemlerinin değerlendirilmesi konusunda Aktaş (2005a), şöyle demektedir: “... dar alan uygulamalarından bütünü değerlendirilmesine doğru bir yol izlenebilir. Her değerlendirme sürecinde dikkate alması gereken üç öge vardır.

- Kimi gözlemlerin yapılması ya da kimi bilgilerin toplanması,
- Bu gözlemler için ölçütlerin saptanması ve kullanılması,
- Ve sonuç olarak kimi kararların ya da hükümlerin oluşturulması.”

Aktaş’ın (2000), bir örgüt dizgesi için önerdiği öğeleri ÇEY için de önerebiliriz:

“- Durum çözümlemesi. Örgüt, tarımsal yayım eylemine geçerken amaçları ve ortamı doğru saptamış mıdır?

- Örgütün uyguladığı yöntem (Kazanılan deneyimler, karşılaşılan güçlükler ve kaynakları hangi koşullarda ve nerede geçerlidir?)
- Örgütün yayım eylemi için yaptığı masraflar ve buna karşılık katkısı nedir?
- Örgütün etkileri hakkındaki veriler. “

Burada, TİM'e yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda, yapacakları program-plan ve değerlendirmeleri bir dizgesel sistem içinde yapmaları önerilebilir.

5.2.2.3. Çalışma yöntemi

ÇEY'in sistematik bir çalışma yöntemi bulunmadığı araştırma bulgularından ortaya çıkmaktadır. Yaymanların bir kısmı yetiştiricilerle ilişki kurmaktan kaçınmaktadır. Bu da bu alanda bilgi ve deneyim eksikliğinden doğduğu düşünülebilir. Bunu gidermek için yaymanlar dizgesel ve düzenli bir hizmet içi eğitimden geçirilmelidir.

Tarımsal yayım eyleminin yürütülmesi için seçilen yöntem biçimi gerçekte ve varsayılanların yazılı olarak saptanması ve ilerde uygulanacak çalışmalara ve diğer yayım örgütlerine ışık tutma olasılığı nedeniyle gereklidir. Hangi gerekçe ve varsayımlar, niçin seçilmiştir soruları açıkça yanıtlanmalıdır.

5.2.2.4. Öz değerlendirme

Yukarıda belirtildiği gibi, yaymanlar süt sığırcılığı alanında çalışmada kendilerine güvenmemektedir. Bu nedenle yaymanların Şanlıurfa'da varolan sorunlara ve gereksinmelere yönelik olarak bir hizmet içi eğitimden mutlaka geçirilmesi gerekir.

KAYNAKLAR

- AKTAŞ, Y., 1976. Landwirtschaftliche Beratung in einem Bewässerungsprojekt der Südtürkei. Verlag der SSIP, Saarbrücken, 243 s.
- AKTAŞ, Y., 2000. Şanlıurfa Tarım İl Müdürlüğü Bitki Koruma Şubesinde Harran Ovası'nda yürütülen Pamukta Entegre Örnek Çitçi Mücadele Çalışmasının Bir Değerlendirme Denemesi. Şanlıurfa, s.73.
- AKTAŞ, Y., 2002. Tarımsal Yayımın Felsefesi. HR.Ü.Z.f. Dergisi, Şanlıurfa, 6(1-2): 75-86.
- AKTAŞ, Y., ve ÖCAL, F., 2003. Tarımsal Yeniliklerin Benimsenmesi Araştırmalarının Çözümleme Denemesi. GAP III. Tarım Kongresi. S. 119-124. Şanlıurfa.
- AKTAŞ, Y., 2004. Tarımsal Yayım'da Amaç Sorunsalı. Tarım Ekonomisi Dergisi, İzmir, (10)1-10
- AKTAŞ, Y., 2005a. Tarımsal Yayım ve Haberleşme'ye Giriş. Ders Kitabı, Trabzon, s.283
- AKTAŞ, Y., 2005b. Şanlıurfa'da Aşiret Düzeni ve Tarımsal Yeniliklerin Benimsenmesi. Tarım Ekonomisi Dergisi, İzmir, Sayı: 11 basımda
- ALBRECHT, H. BERGMANN, H. DIEDERICH, G., GROSSER, E., HOFFMANN, V., KELLER, P., PAYR, G., and SÜLZER, R., 1989. Agricultural Extension. Volume I: Basic Concepts and Methods Rural Development Series. GT2, Eschborn. s. 223-249
- AL-HAJ, F. M., and HAMMAD, O. J., 1969. The Adoption of Agricultural Practices in Abey Area. American University of Beirut, Agricultural Economics and Society Division. Mimes Pamphlet No:AES 3, Beirut.
- ANONİM, 1997. I. Tarım Şurası Yapıldı. Çitçi ve Köy Dünyası Dergisi, Ankara, 13(156):24-26.
- ANONİM, 1974. Türk Dil Kurumu 1974. Türkçe Sözlük. TDK Yayın No: 403, Ankara s.40.
- ANONİM, 1974. Meteoroloji Bülteni. Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Yayın No:31, Ankara, s.47-49.
- ANONİM, 1981. Türkiye Tarım Alet ve Makineleri İşletme Değerleri Rehberi. TOPRAKSU Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 26, Rehber No: 3, Ankara.
- ANONİM, 1985. TC Resmi Gazete, Sayı:18638, 17 Ocak, Ankara.
- ANONİM, 1989. Ekonomik Rapor 1989. Ticaret ve Sanayi Odası, Şanlıurfa.
- ANONİM, 1998. Şanlıurfa Meteoroloji İl Müdürlüğü Dosya Kayıtları. Şanlıurfa.
- ANONİM, 2001. GAP Yöresinde Tarım ürünleri Teknolojisi. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Yayım Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- ANONİM, 2002. Tarımsal Yayım Tarihi Tarım Bülteni. Şanlıurfa Tarım İl Müdürlüğü Şubat, Şanlıurfa.
- ANONİM, 2002a. Türkiye İstatistik Yıllığı 2002. Yayın No: 2758, Ankara, s.378-386
- ANONİM, 2002b. Şanlıurfa Uygarlığın Doğduğu Şehir. ŞURKAV, Yayın No:27, Ankara, 384s.
- ANONİM, 2002c. Şanlıurfa Tarım İl Müdürlüğü Dosya Kayıtları, Şanlıurfa.

- ANONİM, 2004. www.sanliurfa.gov.tr
- AYDIN, R., 1987. Tokat Yöresi Süt Sığırcılığı İşletmelerinde Yeniliklerin Yayılması ve Benimsenmesi Üzerine Bir Araştırma. Cumhuriyet Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 116s.
- COPP, J. H., 1956. Personal and Social Factors Associated with the Adoption of Recommended Farm Practices Among Cattlemen. Agricultural Experiment Station Kansas State collage of Agrigulture and Applied Science, Technical Bulletin, Manhattan, 83.
- DAĞ, S., 2001. Hazırlanmakta olan “Gap Bölge Kalkınma Planı”. Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi, Ankara, 16(194).
- GANGADHARAN, T. P., and RAO, K. R., 1979. Organization of Dairy Extension Services, Thirty-ninth. Annual Conference of Indian Society of Agricultural Economics, Bangalora.
- GÜRGEN, Y. O., ve ÖZÇATALBAŞ, M.E., 1996. GAP Alanında Uygulanmakta Olan Yayım Çalışmalarının Değerlendirilmesi ve Etkinliğini Arttırma Olanaklarının Araştırılması. Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Genel Yayın No:151, GAP Yayınları, No: 92. Adana,94s.
- KARLI, B., 1998. Türkiye’de Hayvancılık İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Hayvansal Üretimdeki Gelişmeler. HR.Ü.Z.F. Dergisi, Şanlıurfa, Cilt:2, Sayı:1.
- KELSEY, L.D., and HEARNE, C. C., 1949. Cooperative Extension Work. Ithaca, New York, s:111-137.
- KESKİN, G., 2000. Türkiye’de Hayvancılık alt sektöründeki Sorunların Çözümünde Kooperatif. Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi, Ankara, 16(188).
- MARSH, P. C., and COLEMAN, L. A., 1955. The Relation of Farmer Characteristics to the Adoption of Recommended farm Practices. Rural soc. 20: 289-296.
- MC CARTHY, W. O., and TUGBY, D. J., 1962. Methods of Management, Sources of Advice and Objectives Among a Sample of Queensland Dairy Farmers. University of Queensland, Review of Marketing and Agricultural Economics, 30(4):217-222.
- MÜLAYİM, Z. G., ve TALUĞ, C., 1991. Hayvancılık Yayımında Kooperatiflerin Yeri ve Önemi. İkinci Hayvancılık Kongresi Kitabı, Ankara, s.366-374.
- OPARE, K. D., 1997. The Role of Agricultural Extension in the Adoption of Innovations by Cocoa Growers in Ghana. Rural Sociology, Vol: 42, 1p.
- ÖZÇATALBAŞ, O. 1994. GAP Bölgesinde (Şanlıurfa’da) Tarımsal Yayım Analizi ve Etkin Bir Yayım Çalışması İçin Gerekli Koşulların Saptanması Üzerine Bir Araştırma, Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Doktora Tezi. Adana, 261s.
- ÖZÇATALBAŞ, O., 2001. Tarıma Girdi Sağlayan Özel kuruluşların Yayım Açısından Değerlendirilmesi Adana İli Örneği. Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi, Ankara,16(201).
- ÖZÇATALBAŞ, O., ve GÜRGEN, Y., 1998. Tarımsal Yayım ve Haberleşme, Baki Kitabevi, Adana, 385s.
- ÖZKAYA, T., 1988. Ege Bölgesinde Seçilmiş Bazı İllerde Süt Sığırcılığına Yönelik Tarımsal Yayım Stratejisinin Analizi. TÜBİTAK VHAG-732 No’lu Proje, İzmir, 99s.
- PRESSER, H. A., and CORNISH J. B., 1968. Channels of information and Farmers Goals in Relation to the Adoption of Recommended Practices. University of Melborne Dept. of Rural Soc, Res. Bulletin 1, Sydney.
- ROGERS, E. M., 1961. The Adoption Period. Rural Soc. 26:77-82.

- SOHOL, T. S., and SINGH J. N., 1982. Impact of Intensive Extension Education on the Adoption of Scientific Dairy Farming by Landless Rural Families Around Karnal (Haryana), Indian Journal of Dairy Science, 35 (4): 447-453.
- TALUĞ, C., ve TATLIDİL, H., 1993. Tarımsal Yayım ve Haberleşme. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Ders Notu, Ankara.
- TATLIDİL, H., ve AKSOY, S., 1983. Tarımsal Yayım ve Haberleşme Metotları. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Teksir No: 94, Ankara.
- WILLENS, P., 1980. Economic and Noneconomic factors in the Diffusion of Technology, Maine Dairy Farmers, 1964 to 1974. Dissertation Abs. International, A 1980. 41 (6) p. 2705 (Diss. Maryland University, 1980)
- WILSON, M.C. 1946. Evaluation and a Live Extension Service; Report of Extension Evaluation Workshop.

ÖZ GEÇMİŞ

Mahmut BOZKURT 1979 yılında Şanlıurfa İlinde doğdu. İlk eğitim ve öğrenimini Şanlıurfa ili merkez ilçesinde tamamladı. Orta öğretimini aynı ilin Şanlıurfa lisesinde 1996 yılında tamamladı. 1996 yılında geçirmiş olduğu bir kazadan dolayı öğrenimine bir yıl ara vermek zorunda kaldı. 1997-1998 öğretim yılında Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümünü kazandı. Bu bölümden 2000-2001 öğretim yılında mezun oldu. Aynı yıl yine aynı üniversitenin bu defa Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı Tarım Politikası ve Yayım bölümünde yüksek lisans eğitimine başladı.

EKLER

Ekler bölümünde, TİM ÇEYŞ ile yapılan anket soruları, süt yetiştiricileri ile yapılan anket soruları ve TİM İstatistik Şubesinden alınan istatistiki veriler yoktur yazıları yer almaktadırlar.

EK 1

ŞANLIURFA TARIM İL MÜDÜRLÜĞÜ ÇİFTÇİ EĞİTİM YAYIM ŞUBESİ TEKNİK ELEMAN ANKETİ

Mülakat tarihi:

- 1) Kaç yaşındasınız?
( ) 24 ve daha küçük ( ) 25-29 ( ) 30-39 ( ) 40-49 ( ) 50-59
- 2) Hangi üniversite de okudunuz? .....
- 3) Hangi bölüm mezunusunuz? .....
- 4) Üniversiteden kaç yılı mezunusunuz? .....
- 5) Tarım İl Müdürlüğü Çiftçi Eğitim ve Yayım şubesinde kaç yıldır görev yapmaktasınız?
.....
- 6) Kurumunuz tarafından yapılan hizmet içi eğitime katıldınız mı?
( ) Evet ( ) Hayır
- 7) Katıldığınız bu HİE (Hizmet İçi Eğitim)in süresi ne kadardı?
( ) Bir-İki gün ( ) Üç-Dört gün ( ) Bir hafta ( ) Bir ay ve daha fazla
- 8) Hangi konularda eğitim verildi?
a) ..... b) ..... c) ..... d) .....
- 9) Bulduğunuz ilde mi yoksa başka ilde mi HİE'e tabi tutulduunuz?
( ) Şanlıurfa'da ( ) Şanlıurfa dışındaki ilde .....
- 10) Süt sığırcılığı ile ilgili HİE gereksiniminiz var mı?
( ) Evet ( ) Hayır
- 11) Soru 10'a cevabınız evet ise, hangi konularda olduğunu yazar mısınız?
.....
- 12) Sizce HİE ne kadar sıklıkla yapılmalı?
( ) Yılda bir ( ) 6 ayda bir ( ) 3 ayda bir ( ) Her ay ( ) Sorun ve ihtiyaca göre
- 13) Şu ana kadar katıldığınız HİE'lerin Tarımsal Yayım çalışmalarınızda size olan katkısını oranlayarak söyleyebilir misiniz?
( ) Evet ( ) Hayır
- 14) Kurumunuzda süt sığırcılığı ile ilgili Tarımsal Yayım programı yapılıyor mu? ( )
Evet ( ) Hayır
- 15) Hangi sorunun çözümüne yönelik ?
.....
- 16) Siz kendiniz süt sığırcılığı ile ilgili hiç proje hazırladınız mı?
( ) Evet ( ) Hayır
- Yanıt evetse projenin adı:
- 17) Proje uygulandı mı? ( ) Evet ( ) Hayır
- 18) Proje uygulanmadıysa nedeni? .....
- 19) Sizce kamu Tarımsal Yayımının aksayan yönleri nelerdir?
.....

- 20) Neden bu yönlerdir?
.....
- 21) Düzeltilmesi için size göre neler yapılabilir?
.....
- 22) Bu önerilerinizin gerçekleşmesi mümkün müdür?
 Evet Hayır
- 23) Tarımsal Yayım çalışmalarınızda kendinizce belirlediğiniz amaçlar var mı?
 Evet Hayır
- 24) Soru 23'e cevabınız evet ise, kendinizce belirlediğiniz amaçlar nelerdir?
.....
- 25) Bu amaçlara ulaşılma derecesinin bir değerlendirmesini yapar mısınız?
 Tamamen Çok Orta Az Hiç
- 26) Bu derecede ulaşmanızın nedenini söyler misiniz?
.....
- 27) Sizce amaç belirleme nasıl yapılmalı?
 Yönetici tarafından Yayımcı tarafından
 Yönetici, yayımcı ve üretici tarafından Hem yönetici, hem de yayımcıların katılımı ile
- 28) Süt sığırcılığı alanında kendinizi yayımcı olarak yeterli buluyor musunuz?
 Evet Hayır
- 29) Soru 28'e cevabınız hayır ise Kendinizi bu alanda yetersiz görme nedeninizi söyler misiniz?
.....
- 30) Bu yıl için süt sığırcılığı alanında belirlediğiniz hedefleriniz var mı?
 Evet Hayır
- 31) Soru 30'a cevabınız evet ise bu yıl için ne tür hedefleriniz var?
.....
- 32) Soru 30'a cevabınız hayır ise bu yıl için hedefinizin olmamasının nedeni nedir?
.....
- 33) Tarımsal Yayım çalışmalarınızda nasıl bir yöntem izliyorsunuz?
 Ayda bir köyleri ziyaret ediyorum Üreticiden talep gelirse ziyarete gidiyorum
 Daha önceden belirlenen programa göre Olanaksızlıklar nedeniyle köye gidemiyorum
 Diğer
- 34) Tarımsal üretici ile iyi bir ilişki geliştirebilmek ve daha etkili bir Tarımsal Yayım hizmeti sunabilmek nasıl bir yol izliyorsunuz?
 Onların güvenini kazanmaya çalışırız Her türlü sorunlarını çözeriz
 Karşılıklı çalışma yolunu izlerim İlişki kurmaya çalışmam Diğer
- 35) Tarımsal Yayım çalışmanızda en çok hangi zorluklarla karşılaşıyorsunuz?
 Üreticilerin güvensizliği Üreticiyi ikna etme
 Sorunu bizim çözmemizi bekliyorlar Uzmanlık alanı dışındaki konularda zorlanıyorum
 Diğer .....
- 36) Sizce iyi bir yayımcı nasıl bir bilgi donanımına sahip olmalı?
 İletişim becerisi iyi olmalı Üretici ile birlikte çalışmalı
 İkna becerisi yüksek olmalı İyi bir tarımsal bilgiye sahip olmalı Diğer
- 37) Şanlıurfa ÇEY şubesi olarak hangi Tarımsal Yayım sistemini uygulamaktasınız?
 Eğitim ve ziyaret Klasik Herkes bildiği sistemi uyguluyor Hiçbiri

38) Üreticilerden size gelen sorunlar daha çok hangi alan ile ilgilidir?

( ) Bitkisel üretim ( ) Tarımsal mekanizasyon

( ) Hayvancılık ( ) Diğer .....

39) Hayvancılıkla ilgili alanlardan gelen sorunlar daha çok hayvancılığın hangi kolu ile ilgilidir?

( ) Süt sığırcılığı ( ) Besi sığırcılığı ( ) Küçükbaş hayvancılıkla ilgili

( ) Kanatlı yetiştiriciliği ( ) Balık yetiştiriciliği

40) Bir yayımcı olarak süt sığırcılığında en çok karşılaştığınız sorunlar nelerdir?

.....

41) Yayımcı olarak en büyük probleminiz hangisidir ?

.....

Gösterdiğiniz ilgi ve verdiğiniz samimi cevaplardan dolayı teşekkür eder

Ziraat Mühendisi Mahmut BOZKURT

EK 2

Şanlıurfa İli Merkez İlçeye Bağlı Açıkyazı, Akçamescit, Akpınar, Bozköy, Büyükördek, Cemal, Dağeteği, Duruca, Gölpınar, İkiğaz, Karahisar, Keçikıran, Kengerli, Kızlar, Konuklu, Köksören, Körkuyu, Mutluca, Payamlı, Seksenören, Tepeköy, Yarımsu, Yenice, Yıldızlı, Zeynep Köylerinde Süt Sığırı Yetiştiricileri ile Yapılan Anket:

Anketin yapıldığı köyün adı:

Mülakat tarihi:

Köyün merkeze olan uzaklığı(km):

Mülakatın yapıldığı yer

- Mülakat yapılan üreticinin evinde,
- Muhtarın evinde,
- Tarlada

A) İşletme ile ilgili bölüm

1) Kaç tane süt sığırınız var?

- 5 ve daha az
- 6-10
- 11-20
- 21-30
- 31-50
- 51 ve daha fazla

2) Süt sığırlarınızın ırklarını söyler misiniz?

- Kültür ırkı
- Melez
- Yerli ırk

3) Süt sığırlarını nereden temin ettiniz?

- Ceylanpınar TİGEM işletmesinden
- Hayvan pazarından
- Komşudan
- Diğer .....

4) Süt sığırcılığını kaç yıldır yapmaktasınız?

- 1yıl ve daha az bir zamandır
- 2-3 yıldır
- 4-5 yıldır
- 6-7 yıldır
- 8-9 yıldır
- 10 ve daha fazla yıldır

5) Süt sığırlarınızın soy kütüklerini, yemleme ve verimlerine dair bilgileri yazılı olarak tutuyor musunuz?

- Evet
- Hayır

6) Soru 5'e cevabınız evet ise, süt sığırlarınızın kayıtlarını tutmanızın sebebi nedir?

.....

7) Soru 5'e cevabınız hayır ise, süt sığırlarınızın kayıtlarını tutmamanızın sebebi nedir?

.....

8) Süt sığırlarınızı sigortalattırdınız mı?

- Evet
- Hayır

9) Soru 8'e cevabınız evet ise, süt sığırlarınızı sigortalatma sebebiniz nedir?

.....

10) Soru 8'e cevabınız hayır ise, süt sığırlarınızı sigortalatmama sebebiniz nedir?

.....

11) Süt sığırcılığında kullanılmak üzere kredi aldınız mı?

- Evet
- Hayır

12) Şimdiye kadar neden hiç kredi almadınız veya alamadınız?

.....

13) Büyükbaş hayvancılığın yanında küçükbaş hayvan yetiştiriciliği de yapıyor musunuz?

- a) Hayır (Sadece büyükbaş hayvan yetiştiriyorum) b) Evet (Büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriyorum)
- 14) Soru 13'e cevabınız evet ise, kaç tane küçükbaş hayvanınız var?
- a) 5 ve daha az b) 6-10 c) 11-20
d) 21-30 e) 31-50 f) 51 ve daha fazla g) Küçükbaş yetiştirmiyor

B) Hayvan sağlığı ile ilgili bölüm

- 15) Süt sığırlarınızın aşılarını zamanında yaptırıyor musunuz?
- a) Evet b) Hayır
- 16) Süt sığırlarınızı, veteriner hekim kontrolünde mi yetiştirmektesiniz?
- a) Evet (düzenli bir şekilde veterinerlere gösteririm)
b) Hayvanlar hastalandığında veterineri çağırırım
c) Hayır. Asla veteriner çağırmam
- 17) Hayvanlarınızı düzenli veteriner kontrolünde tutmanızın sebebi nedir? (soru 16'ya evet cevabını verenlere sorulacak).....
- 18) Hayvanlarınızı veteriner kontrolünde yetiştirmemenizin sebebi nedir? (soru 16'ya hayır cevabını verenlere sorulacak)
.....
- 19) Hayvanlarınızda hastalık belirtisi fark ettiğinizde ilk önce nereye başvuruyorsunuz?
- a) TİM'in Hayvan Sağlığı Şubesine b) TİM'in ÇEY Şubesine
c) Özel veterinerlere d) Komşuma e) Diğer .....
- 20) Süt sığırlarınızı nasıl aşıtlıyorsunuz?
- a) İşletmemde damızlık boğa yetiştiriyorum
b) Hayvanların kızgınlık döneminde işletme dışından damızlık boğa temin ediyorum
c) Suni tohumlama yaptırıyorum

C) Hayvan besleme ile ilgili bölüm

- 21) Köyünüzün yakınında hayvanlarınızı otlatmak için mera var mı? Kaç dönüm?
- a) Yok b) Var (..... Dönüm)
- 22) Süt sığırlarınızı yalnız ahırda yemleme şeklinde mi besliyorsunuz? Yoksa hayvanlarınızı meraya salma durumunuz söz konusu mu?
- a) Yalnız ahırda yemleme şeklinde besliyorum
b) Yalnız meraya salıyorum
c) Hayvanları meraya salmanın yanında ahırda hazır yemler ile birlikte besliyorum
d) Yol kenarında
- 23) Süt sığırlarınız için kaba yemi nereden temin ediyorsunuz?
- a) Mülk arazimde yem bitkisi yetiştiriyorum
b) Hilvan yem fabrikasından
c) Civar illerdeki yem fabrikasından.....
d) Yem bayilerinden
- 24) Hayvanlarınızı nerede yetiştiriyorsunuz?
- a) Ahır eski tip (dört tarafı ve üstü kapalı, havasız)
b) yeni tip (sadece üstü kapalı, dört tarafı ise açık, havadar)

c) Mağarada

D) Ürün değerlendirme ve pazarlama ile ilgili bölüm

25) Süt sığırcılığı yapmanızın sebebi nedir?

- a) Öz tüketimi karşılamak   b) Ürünü pazarlayarak para kazanmak
c) Her ikisi de

26) Süt sığırlarınızın ortalama yıllık süt verimi kaç kg'dır?

- a) 2000 kg ve daha az   b) 2001-3000 kg
c) 3001-4000 kg   d) 4001-5000 kg
e) 5001 kg ve daha fazla

27) Süt sığırlarınızdan elde ettiğiniz sütü işledikten sonra mı, yoksa işlemeden mi pazarlıyorsunuz?

- a) Sütü işlemeden pazarlıyoruz   b) Sütü işledikten sonra pazarlıyoruz

28) Bu üretmiş olduğunuz süt ve süt mamullerini nereye pazarlıyorsunuz?

- a) Pazarlayamıyorum   b) Köydeki komşularımıza
c) Marketlere/ Dükkanlara   d) Pazar yerlerindeki pazarcılara
e) Hal pazarındaki komisyonculara   f) Sipariş üzerine direkt evlere

29) Süt ve süt mamullerini pazarlamada güçlük çekiyor musunuz?

- a) Evet   b) Hayır

30) Pazarlamada hangi hususlarda güçlük çekiyorsunuz?

.....

E) Yayım faaliyetleri ile ilgili bölüm

31) Umumiyetle köyünüzden başka bir köye, kasabaya veya şehre gider misiniz?

- a) Evet   b) Hayır

32) Umumiyetle köyünüzden başka bir köye, kasabaya veya şehre ne kadar sık gidersiniz?

- a) Her gün   b) Birkaç günde bir   c) Her hafta
d) Birkaç haftada bir   e) Ayda bir

33) Oraya ne için giderisiniz?

- a) Gezmeye   b) Akraba, tanıdık ziyaretine
c) Alış-veriş için   d) İş için (süt sığırcılığı ile ilgili)

34) Televizyonda süt sığırcılığı ile ilgili hiç program izlediniz mi?

- a) Evet   b) Hayır

35) Soru 34'e cevabınız evet ise, izlediğiniz bu programın faydası oldu mu? Olduysa, nasıl bir yardımı oldu?

- a) Evet   b) Hayır

36) Ne kadar sıklıkla gazete okursunuz?

- a) Hiç okumam   b) Ayda bir veya daha az   c) Birkaç haftada bir
d) Haftada bir   e) Birkaç günde bir   f) Her gün

37) Her hangi bir tarımsal kuruluşa üye misiniz?

- a) Üye değilim   b) Ziraat odası
c) TKK (Tarım Kredi Kooperatifi)   d) ÖÇD (Önder Çiftçi Derneği)
e) Diğer .....

- 38) Üyesi olduğunuz bu kooperatifin size süt sığırcılığına dair bir faydası oldu mu?
a) Evet b) Hayır
- 39) Soru 38'e cevabınız hayır ise, faydası olmamasına rağmen neden hala üyeliğinizi devam ettirmenizin sebebi nedir?
.....
- 40) Soru 38'e cevabınız evet ise, size ne gibi faydaları oldu?
.....
- 41) TİM ÇEY Şubesi elemanları her hangi bir nedenle hiç köyünüze geldi mi?
a) Evet b) Hayır
- 42) TİM ÇEY Şubesi elemanları köyünüze geldiklerinde siz onlarla kaç kez görüştünüz?
a) Görüşmedim b) Bir kez c) İki kez
d) Üç kez e) Dört kez f) Beş kez ve daha fazla
- 43) TİM Hayvan Sağlığı Şubesi elemanları her hangi bir nedenle hiç köyünüze geldi mi?
a) Evet b) Hayır
- 44) TİM Hayvan Sağlığı Şubesi elemanları köyünüze geldiklerinde siz onlarla kaç kez görüştünüz ?
a) Görüşmedim b) Bir kez c) İki kez
d) Üç kez e) Dört kez f) Beş kez ve daha fazla
- 45) Bu kurum elemanları ile görüşmeleriniz yararlı oldu mu?
ÇEY a) Evet b) Hayır Hay. Sağ. Şubesi a) Evet b) Hayır
- 46) Şimdiye kadar her hangi bir nedenle TİM ÇEY Şubesine gittiniz mi?
a) Evet b) Hayır
- 47) Soru 46'ya cevabınız evet ise, TİM ÇEY Şubesine kaç kez gittiniz?
a) bir kez b) İki kez
c) Üç kez d) Dört kez e) Beş kez ve daha fazla
- 48) Soru 46'ya cevabınız evet ise, TİM ÇEY Şubesine gitme nedeniniz neydi?
.....
- 49) Şimdiye kadar her hangi bir nedenle TİM Hayvan Sağlığı Şubesine gittiniz mi?
a) Evet b) Hayır
- 50) Soru 49'a cevabınız evet ise, TİM Hayvan Sağlığı Şubesine kaç kez gittiniz?
a) bir kez b) İki kez
c) Üç kez d) Dört kez
e) Beş kez ve daha fazla
- 51) TİM Hayvan Sağlığı Şubesine gitme nedeniniz neydi?
.....
- 52) Merkezde veya başka bir yerde yapılmış süt sığırcılığı programına (sunu veya seminer) katıldınız mı?
a) Evet b) Hayır
- 53) Soru 52'ye cevabınız evet ise, bu katıldığımız program nerede yapılmış idi?
.....

F İşletmeci ile ilgili bölüm

Denek'in adı ve soyadı:

54) Kaç yaşındasınız?

- a) 14-19 b) 20-24 c) 25-29 d) 30-39
e) 40-49 f) 50-59 g) 60-69 h) 70 ve daha üzeri

EK 3.

ÖZET

Bu araştırma, Şanlıurfa İli Merkez İlçe'deki süt sığırı yetiştiricilerinin genel durumunu belirlemek ve bu yetiştiricilerin Şanlıurfa ÇEYŞ ile aralarında olan yayım ilişkisi incelenmeye çalışılmıştır.

Şanlıurfa TİM ÇEYŞ'inde Tarımsal yayım hizmetini yürütmekte olan yaymanlar ve Şanlıurfa İli Merkez İlçeye bağlı Açıkyazı, Akçamesçit, Akpınar, Bozköy, Büyükördek Cemal, Dağeteği, Duruca, Gölpınar, İkiğöz, Karahisar, Keçikıran, Kengerli, Kızlar, Konuklu, Köksören, Körkuyu, Mutluca, Peyamlı, Seksenören, Tepeköy, Yarımsu, Yenice, Yıldızlı ve Zeynep köylerinde bulunan süt sığırı yetiştiricileri ile yapılan anket bu araştırmanın ana materyalini oluşturmaktadır.

TİM ÇEYŞ'ndeki tüm tarımsal yayım elemanları ile anket yapılırken, örnek köylerin seçilmesinde Gayeli Örneklemeye Metodu uygulanmıştır. Örnek köylerdeki tüm süt sığırı yetiştiricileri ile yüz yüze anket yapılmıştır. Örnek köylerin seçilmesinde Gayeli Örneklemeye Metodunun uygulanmasına, Şanlıurfa TİM İstatistik Şubesinde, Köy bazında süt sığırı sayıları verilerinin bulunmaması etkili olmuştur. Şanlıurfa TİM İstatistik Şubesinde köy bazında süt sığırı sayısı istatistiğinin bulunmadığına dair yazı ek 3'te verilmiştir.

Örnek köylerin seçilmesinde dağ köyü, ova köyü, il merkezine yakın olması, il merkezine uzak olması, köylerde GAP sulaması yapılıp, yapılmaması gibi özellikler dikkate alınmıştır.

TİM ÇEYŞ'deki tarımsal yayım elemanları ile süt sığırı üreticileri arasındaki ilişki Dizgeler arası Tarımsal yayım modeli ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Üreticiler dizgesi ile yapılan anketlerden, Süt sığırıcılığı yapanların genelde orta yaş üzerindikilerden oluştuğu, işletmelerdeki süt sığırı sayılarının düşük olduğu, işletmelerde hayvanların bilgilerine dair kayıtların tutulmadığı, araştırma bölgesinde süt sığırlarını sigortalama olayının burada duyulmadığı, hayvanları aşı yaptırma olayının yetiştiriciler tarafından benimsenmiş olduğu, araştırma alanında süt ve süt ürünlerinin pazarlama işleminin dağınık yürütüldüğü, kitle iletişim aracı olan TV'lerden, yetiştiricilik hususunda pek yararlanmadıkları, gazete okuma alışkanlığının yetiştiriciler arasında yaygın olmadığı TİM ÇEYŞ'deki tarımsal yayım elemanları ile iletişimin zayıf olduğu tespit edilmiştir.

Dağ köylerinde süt sığırı yetiştiriciliği Ova köylerine oranla daha yüksek seviyelerde olduğu, GAP sulamasının olmadığı yani kuru tarımın yapıldığı alanlarda süt sığırı

yetiştiriciliği GAP sulamasının yapıldığı alanlara daha yüksek seviyelerdedir. Fakat süt sığırı yetiştiriciliğinde işletmenin şehir merkezine yakın olması veya olmaması hususunda bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Örgüt dizgesi ile yapılan anketlerden, TİM ÇEYŞ'deki tüm yaymanların ortak bir tarımsal yayım modeline göre çalışmadıkları, yaymanların süt sığırcılığına dair bir program, projelerinin ve bir amaçlarını bulunmadığı, çalışma yöntemlerinin düzensiz ve dizgesel olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, yaymanların genelinin erek kümeyle çalışmaya eğilimli oldukları buna karşın kimi yaymanların, özel nedenlerden dolayı yetiştiricilerle ilişki kurmaktan kaçındıkları, çalışma konusunda yaymanların kendilerini yetersiz gördükleri belirlenmiştir. Yaymanlar iletişim becerileri bakımından kendilerini yetersiz gördüklerini ve bu alanda eğitim gereksinimlerini dile getirmişlerdir.

Yaymanların büyük çoğunluğunun örgüt içi HİE'lere katılmalarına karşın bu konuların çalışma alanındaki sorun ve gereksinimlerden uzak olması nedeniyle yararının az olduğu görülmektedir.

Bu sonuçlar ışığında, var olan mevcut sorunlar hakkında bazı öneriler öne sürülmüştür,

Araştırma bulguların gençlerin süt sığırcılığına isteğinin az olduğunu ortaya koymuştur. Bunun ana nedeni emek yoğun bir uğraşı olması düşünülebilir. Tarımsal yayım çalışmasında bu yaş etkenine özen gösterilmelidir.

Süt sığırı işletmelerindeki hayvan sayısı oldukça düşüktür. Bu da bize süt sığırcılığının yalnızca öz tüketime yönelik olduğunu göstermektedir. Ülkeye ekonomik bir katkısından söz etmek bu anlamda zordur. Bu nedenle hükümetin varolan bu tutumu değiştirecek, hayvan sayısının artırılması yönünde destekleme programlarının hayata geçirilmesi özellikle önerilebilir.

Deneklerden süt sığırcılığı ile ilgili kredi alan değinilmeyecek kadar azdır. Hayvan sigortası henüz araştırma alanında yabancı kavramdır. Bu alanda ÇEY, sigorta şirketleri ile işbirliği yaparak bu sistemin bölgede benimsenmesi yönünde çalışmalar yapması yararlı olacaktır.

Araştırma alanında süt verimi genel olarak çok düşüktür. Süt ve ürünlerinin pazarlanması düzensizdir ve bu yetiştiricilerin aleyhine işlemektedir. Bundan dolayı üreticilerin kooperatifler biçiminde örgütlenmesi teşvik edilmeli ve yetiştiricilere bu alanda kapsamlı yayım hizmeti de sunulmalıdır.

Yetiştiricilerin kendi aralarında tarımsal yayım örgütü ile ilişkileri cılızdır. Bu her iki tarafı da bağlamaktadır. Çünkü bir yanda ÇEY'in bu alandaki çalışması yetersizdir, diğer yanda yetiştiriciler gerekli girişim gücüne sahip değildirler. Bu pasif tutum onların aleyhine olan bir durumdur. Bunun için uygun yayım programları geliştirilmelidir.

Süt sığırcılığı alanında şimdiye değin yapılan yayım çalışmalarının yetersizliğini ve plansızlığını gidermek amacı ile Şanlıurfa ÇEY şubesi süt sığırcılığı konusunda düzenli ve dizgesel bir program planlamasını gerçekleştirmesi önerilebilir.

Tarımsal yayım çalışmalarının değerlendirilmesi, tarımsal yayım çalışmaları planlamasının ve bunun uygulamadaki potansiyelinin sürekli ve dizgesel bir biçimde belirlenmesi işlemi olarak görülmesi önerilebilir.

ÇEY, yaptığı çalışmaları dizgesel bir biçimde değerlendirmelidir. Bu değerlendirme, TİM ÇEYŞ'de yönetici, yayman, üretici, konu ile ilgili tüm kamu kurum ve özel kuruluşların bir araya gelerek yapmaları önerilebilir.

SUMMARY

With this study, it is aimed to determine general structure of dairy cattle raising farms and to examine relationship between public extension officers and farmers.

Data obtained with face to face interview from both public extension officers who employed by Sanliurfa Directory of Agriculture and 98 farmers who live 25 different villages, Açıkyazı, Akçamescit, Akpınar, Bozköy, Büyük ördek, Cemal, Dağ eteği, Duruca, Gölpınar, İkiağız, Karahisar, Keçikıran, Kengerli, Kızlar, Konuklu, Köksören, Körkuyu, Mutluca, Peyamlı, Yarımsu, Yenice, Yıldızlı, and Zeynep, located in Şanlıurfa province. Public extension officers consist of full sample. However, villages were selected based on the information that those villages heavily involved in livestock raising activities provided by Directory of Agriculture.

With analyzing data, we conclude following futures regarding dairy farms; farmers who have involved dairy farms are above the mid-age, Number of cows in dairy farms rather small, There is tendency to keep records regarding farm activities, no one has purchased animal insurance, Dairy products was marketed by own rather than as group or union, There is a few portion of farmers can be benefited from media A large portion of farmers have animal vaccination done It is also determined that existing relationship between public officers and farmers rather weak.

Data collected from public extension officers show that there is no single curriculum, certain goal or program towards farmers. Each extension officers follow different strategy and extension programs regarding dairy farms. It has been observed that public extension officers are, usually, willing to work sincerely. However, some officers rather not have close relationship with farmers due to personnel problems. They, also, thought they need training regarding dissemination of information and having communications with farmers. Based on data collected we can make some comments on dairy farms.

Those are; young generation is not willing to get involve in dairy farms. One reason for this might be a being labor intensive activity. Most of the farms produce dairy product in subsistence level due to small number of cow. Hence, to make farms more market oriented, number of cows must be increased. Public policy should be

designed towards to increase cow number in farms. Since each farmer produces small portion of dairy products, they couldn't have market power. To have market power, they should be organized as cooperative.

Public extension service should be evaluating extension programs. This can be done with cooperation and coordination of related governmental or non-governmental organizations such as farmers unions.